

Vi Männskor

Nr 1/2001 pris 40 kr

Dolda dagordningar när det handlar om EU och NATO

De palestinska flyktingarna
och rätten att återvända

Venezuela: landet som
tröttnat på att vara bakgård

Vi Mänskor

Adress:

Linnégatan 21B,
413 04 Göteborg
Telefon/Fax: 031-
144028
E-post:
infor@svenskakvinna.nu

Hemsida:

www.svenskakvinnor.nu

Ansvarig utgivare:

Marianne Lindström

Redaktör:

Caroline Runesdotter
Redaktionsgrupp: Niki
Arias, Zaida Hagman,
Erni Friholt, Ditte
Johansson, Karin
Engvall

Prenumeration: Postgiro

90 24-1
4 nr/år 150 kr

Nästa nummer

kommer i juni
Presstopp: 1 maj

Tryck: Göteborgs

Länstryckeri AB

Omslagsfoto:

Caroline Runesdotter

Innehåll:

Ponera att han är oskyldig Ingrid Sjöstrand om fallet Alcalá	4
Intervju med Ingela Mårtensson	6
Dubbla budskap i säkerhetspolitiken Ingela Mårtensson och Ingrid Segerstedt Wiberg	9
Varning för det nya Nato Kvinnor för fred i Norge och Danmark	12
Palestinska flyktingarna och rätten att återvända	14
Venezuela, landet som tröttnat på att vara bakgård Helena Fernandez	18
Bokrecensioner	23
Hanna Rydh, Sveriges första kvinnliga arkeolog Hjördis Levin	26
Kvinnopolitiskt rådslag i Tyskland Erni Friholt	33
Världskvinnomarschen fortsätter	34
Zaida har blivit 70	36
Freden får inga rubriker	37
Organisationssidan	38

Dolda dagordningar och tillrättalagda sanningar i bedrägeriernas tidsålder

De som sympatiserar med den nya Attac-rörelsen är mestadels 70-talisterna, alltså de idag medelålders stötarna... Studsade ni också till över DNs påstådda statistiska undersökning?

Radioprogrammet "Vår grundade mening" fiskade fram sanningen bakom uppgifterna och hur artikeln blivit till. Anar man en dold dagordning? Finns det idag på DNs redaktion ett uttalat eller ännu outtalat krav på att Attac ska misstänkliggöras och bekämpas från första början? Men det är väl ändå att ta i? Att hänge sig åt konspirationsteorier, eller?

Hösten 1982 gick många av oss fredsmarschen till Minsk. Året innan var det Paris, tiotusentals kvinnor på gatorna, omskrivna, bejublade, men också hånade. Ja, ja Paris, sas det, men försök med Moskva... Vi gjorde det. Författaren Ingrid Sjöstrand var med. Hon skulle skriva för Aftonbladet. Efter första, positiva, artikeln, var det stopp.

Det behövdes inget mer. Därefter skrev dåvarande chefredaktören Gunnar Fredriksson. Där dröp det av förakt över oss lättlurade, naiva kvinnor, och hån. Initierade källor på DN lät meddela att ordern till skribenterna där ljöd: om ni skriver om fredsmarschen ska det vara negativt! Tiden var det kalla krigets. Dold dagordning?

Den 29 december förra året genomförde 2000 kvinnor från Palestina och Israel tillsammans en demonstration i Jerusalem mot våldet, det grymma dödandet, mot orättfärdigheterna... Detta fick vi inget veta om. Ska rapporteringen därifrån bara fokusera på våldet?

Dold dagordning? Den 16 oktober förra året var vi 35 000 som i Bryssel vid avslutningen av Världskvinnomarschen 2000 demonstrerade mot fattigdom och mot våld. En

mycket fredlig demonstration som upprepades den 17 oktober i Washington då omkring 16 000 demonstrerade och den 18 oktober i New York då 10.000 deltog. Dessutom avlade några valda delegater besök hos världens mäktigaste män, Världsbankschefen och chefen för den Internationella Valutafonden. Bara det en unik händelse.

Pressen var skandalöst frånvarande. Dold dagordning? Kvinnor och ickevåld ska antingen tigas ihjäl eller förminskas och förlöjligas. Är det så och är det ekonomiska överväganden som ligger bakom? Att kvinnor och ickevåld inte "säljer"? Eller är det politiska? Att Attac t.ex kunde bli en fara för etablissemangen, och därför måste kvävas i sin linda?

Ingen tvekan att media har en stor makt och därmed tolkningsföreträde. Även om man rapporterar "sanningsenligt", så är det de valda, eller tillrättalagda sanningarna som presenteras. Vad slags "sanning" finns i rapporteringen om Jesus Alcalá egentligen? Ska han krossas? Ingår det i den dolda dagordningen? Ingrid Sjöstrand skriver upprört i detta nummer av Vi människor. Och hur är det med rapporteringen från Serbien, Irak, Libyen...?

Som tur är finns också orädda journalister med civilkurage. Läs John Pilger: "Den dolda dagordningen. Reportage från bedrägeriernas tidsålder"! Som vanligt får vi lita till våra egna nätverk, stärka dessa och vara uppmärksamt kritiska. Det finns inga slutliga sanningar. Vi måste alla ständigt gräva fram och offentliggöra det som rör sig under ytan – den dolda dagordningens processer.

ERNI FRIHOLT
Ordförande i SKV

Den plötsliga tystnaden i fallet Alcalá

Det har gått drygt ett år sedan samhällsdebattören och författaren Jesús Alcalá blev ämne för en ”affär”. I löpsedlar och tidningsartiklar har vi serverats den ena ingrediensen efter den andra i en historia som verkar alltför otrolig för att vara sann.

Alcalá, som gjort sig känd som noggrann och vederhäftig debattör, har plötsligt blivit lovligt villebråd. Fortfarande har ingen rättegång ägt rum, men sedan en tid är tystnaden kring hela affären kompakt. Varför denna tystnad? Finns det inget intresse för fallet längre? Eller är det så att utredningen har tagit en annan vändning än den som vi förespeglades från början?

Få personer har fått utstå en så skoningslös offentlig schavottering som Jesús Alcalá. Till och med hans identitet har blivit ifrågasatt. Trots att Alcalá från början krävt att syskonen skulle få vittna är det först nu i dagarna som de blir förhörda.

Trots den enorma publicitet som fallet Alcalá har fått, så har det inte framkommit med önskvärd tydlighet att lagmannen vid tingsrätten i Simrishamn genast krävde komplettering av den enorma utredningen för att den skulle kunna utgöra grund för åtal.

Åklagaren har ännu inte svarat på hans begäran. Sedan har målet istället tillförts Stockholms Tingsrätt och även där anser man att utredningen är undermålig.

En hemsk tanke infinner sig: tänk om han är oskyldig. Tänk om Jesús Alcalá efter att ha fått gå igenom en skärseld av offentliga påhopp befinns oskyldig? Tänk om anklagelserna mot honom inte har någon juridisk grund utan bygger på skvaller och förtal?

Ingrid Sjöstrand, författare och journalist, har följt utredningen och presskampanjen. Här ponerar hon att han är oskyldig. Hur skulle affären tett sig om flera gjort det?

Ponera att han är oskyldig...

Det råder en generad tystnad i Alcalá-Sjögren-affären. Medierna avvaktar beskedligt rättegången och hoppas förmodligen att få sina skuldhypoteser bekräftade.

Om man utgår från en motsatt hypotes blir deras agerande skrämmande. En så massiv utstötning ur offentligheten har Sverige inte sett på 150 år, inte sen Almqvist misstänktes för bedrägeri och mordförsök.

Ponera att Jesús Alcalá är oskyldig. Ponera att alla som ponerat något också ponerat den möjligheten.

Hur skulle mediaspeglingsen då ha kunnat te sig?

Man skulle ha noterat att det seglat upp en konflikt mellan Alcalá och en biståndsarbetare i Paraguay, Michaela Sjögren. När Sjögren gick till Dagens Nyheter skulle tidningen antagligen ha gått till Sida:s allmänna handlingar, där man inte skulle ha funnit stöd för hennes påståenden.

Internationella Juristkommissionen avvisade verkligen i första skedet Sjögrens påståenden som grundlösa. Kanske till den stund då man såg chansen att bli av med en besvärlig intern kritiker? Som menade att biståndarbete skulle bedrivas på ideell basis.

Så började man framställa Alcalá som alls inte oförvitlig. Man rev till och med upp den revision som konstaterat att alla transaktioner var i sin ordning fram till utgången av 1999.

Om medierna i detta skede ponerat möjligheten att Alcalá talade sanning skulle man då inte ha undrat över vilka motiv som drev Thomas Michélsen i DN att ägna dag efter dag åt att misstänkliggöra honom?

Inför den frågan skulle man inte kunnat undgå att erinra sig att samme Michélsen utsatts för kritik i DN från samme Alcalá för sina mindre nogräknade arbetsmetoder i tidigare drev.

Skulle man inte också ha frågat sig varför Anita Jekander övertalade Jesús Alcalá att ställa upp i en Aktuellt-intervju under förespeglning att ge honom stöd och varför hon istället la på frågor som Alcalá aldrig hade fått tillfälle att besvara? Om rykten att han uppträdde under falsk identitet. Och varför hon inte kontrollerade dessa rykten?

Varför ville hon till varje pris få honom att framstå som en bedragare? Svaret är möjligen att han tidigare kritiserat henne för just det slagets arbetsmetoder.

En förundersökning som räknar med möjlighe-

ten av den misstänktes oskuld, redovisar också omständigheter som talar för honom.

Men drevet kunde dra vidare med statsåklagaren Yngve Rydbergs benägna tjänster. Inga förhållanden som kunnat frita Alcalá från allsköns beskyllningar och avföras från den svällande förundersökningen intresserade Rydberg. Det kliade aldrig i hans fingrar att ta reda på vem som la beslag på de 250.000 kr för julklapps bilen till projektet (enligt Postbankens reklamationsavdelning skickade till Paraguay 1 december 1999).

Statsåklagaren stod inte ensam. Hans chef på Ekobrottsmyndigheten, såväl som RÅ, JO och JK, stod utan reservationer bakom honom.

Frågan om Alcalás motiv för sitt tilltänkta miljonfiffel undvek Rydberg. Man förstår honom.

Vad skulle driva en respekterad kulturskribent med särskild auktoritet i rätts- och rättvisefrågor till att börja trixa med hotellräkningar etc i syfte att sno åt sig pengar? Från sitt eget biståndsprojekt? Just då, som nybliven arvtagare till ett stort arv?

Den psykologiska gåtan ligger kanske inte hos Jesús Alcalá utan hos Michaela Sjögren och hennes jaktsällskap. Drevets psykologi tycks fungera så att ju fler absurda anklagelser man hopat, ju fler måste man hitta (på) för att styrka de föregående.

Av Ekobrottsmyndighetens sekretessbelagda korrespondens framgår att utredningen till stor del gjorts av Michaela Sjögren och hennes man Björn Westlund. Paret har omedelbart fått del av allt material, även förhörprotokoll, som om de vore anställda av myndigheten. Björn Westlund uppger sig i brev till Paraguays utrikesdepartement vara ansvarig för den svenska undersökningen, "encargado de las investigaciones suecas".

Ekobrottsmyndigheten tycks aldrig ha ifrågasatt makarnas hjälpsamhet. Ändå kan det väl knappast höra till rutinerna att en part i ett mål helt och hållet arrangerar brottsutredarnas resor?

23 februari 2000 ber statsåklagare Rydberg Björn Westlund att "skissa på" hur ett brev till Paraguays UD "skall disponeras". Och 29 februari får han förslag till såväl formulering som innehåll, om nödvändigheten av ett snabbt åtal om vilka personer som Sjögren & Westlund önskar skall höras osv. Den 6 mars kommer ett detaljerat förslag till den svenska Ekobrottsmyndighetens brev. Om dessa exempel är betecknande för svenska rättsinstansers integritet blir iveren att tysta en kritiker som Jesús Alcalá fullt begriplig.

Ingrid Sjöstrand

Ingela Mårtensson

Om konsten att fortsätta bry sig och leva med övertygelsen att det går att påverka

Dolda dagordningar och dubbla budskap. Sveriges säkerhetspolitik är inne i en genomgripande förändringsprocess och ändå är det förvånansvärt tyst. Var är kritikerna, var är granskarna? Ska allt få pågå i det tysta? Mellan jul och nyår, under de där dagarna då vi inbäddas i sömnigt lugn och allmän världsfrånvändhet, publicerade Svenska Dagbladet en debattartikel av Ingela Mårtensson och Ingrid Segerstedt Wiberg under rubriken "Fler-dubbla budskap i Säkerhetspolitiken".

Äntligen var det några som tog upp och avslöjade regeringens dubbla bokföring när det gällde säkerhetspolitiken. Många vet säkert hur det ligger till, men att orka gå vidare med den kunskapen, orka bry sig, det är

inte många som gör. Ingela Mårtensson är en av de här kvinnorna som aldrig tycks tröttna. När många andra tystnar och tröttnar, tycks Ingela vara försedd med en aldrig sinande kraft.

Hur det började? Jo, hon var en av dem som gick med i fredsmarschen till Paris år 1981. Ingela hade semester och gick med de sista tio milen fram till Paris. Det tog en vecka.

– Det var en fantastisk upplevelse. Jag hade inte deltagit i något liknande tillsammans med så många människor tidigare. Vi protesterade mot kärnvapenkapprustningen och militariseringen och för mig var det en ny upplevelse att det fanns så många som trodde på att man kunde påverka utvecklingen och att det hade betydelse att man bryr sig.

Världskongress i Göteborg

Väl hemma tänkte Ingela engagera sig i freds rörelsen. Så blev hon tillfrågad om hon kunde hjälpa till att få fram bidrag för WILPF:s världskongress i Göteborg. WILPF är förkortning

för Women's International League for Peace and Freedom, den världsomspännande organisation som IKFF är ansluten till.

Ingela som satt i kommunfullmäktige i Göteborg lyckades samla alla partiernas kvinnor bakom en motion som resulterade i att Göteborgs stad stödde kongressen ekonomiskt med 100.000 kr. Och då, i samband med kongressen, bestämde sig Ingela för att gå med aktivt i IKFF Internationella Kvinnoförbundet för Fred och Frihet.

Bofors smuggelaffärer

Efter valet 1985 kom hon in i riksdagen. Det innebar att hon fick möjlighet att engagera sig i internationella frågor, mänskliga rättigheter och fredsfrågor. En särskilt viktig fråga var att arbeta för riksdagens granskning av den svenska vapenexporten.

Det var under den här tiden som Bofors vapensmuggling avslöjats och så småningom blev en fråga för riksdagen och KU, Konstitutionsutskottet. Ingela var suppleant där och var med och

förberedde utfrågningarna.

– Det var inte lätt. Vi fick gräva själva. Dokumenten var hemliga. Det var alltså ledamöterna själva som fick försöka ta reda på vad som fanns, för att sedan lägga fram det för konstitutionsutskottet som i sin tur skulle ta ställning.

Hemlighetsmakeri

Sen gällde det att utverka de hemliga papper som riksdagen skulle se från departementen. Ingela berättar hur hon fick läsa hemliga papper hos Sven Hirdman, dåvarande krigsmaterielinspektör, men det var ingen självklarhet.

Hon fick visserligen se dokumenten, men fick inte flytta dem från KMI, Krigsmaterielinspektionen, och hela tiden medan hon läste satt krigsmaterielinspektören där och övervakade henne.

I riksdagen startade Ingela tillsammans med Hans-Göran Franck en MR-grupp, alltså en grupp som arbetade med mänskliga rättigheter i samarbete med

Amnesty International. I gruppen ingick representanter från alla partier.

Aktioner i riksdagen

– Vi genomförde actioner och skrev brev som protesterade mot dödsstraff i flera stater i USA och i Lettland.

I Lettland gav det stora rubriker att en mängd svenska riksdagsledamöter protesterat mot dödsstraffet där.

– Vi skrev brev till politiska företrädare i länder där mänskliga rättigheter kränktes. Brevet lade vi sedan ut i riksdagen för undertecknande och det var många riksdagsledamöter som skrev på. Vi kunde få upp emot 80 underskrifter i riksdagen ibland.

Det är effektivt när riksdagsmän agerar för mänskliga rättigheter, har det visat sig.

Därför har också MR-gruppen levt vidare i riksdagen.

I början av 1990-talet kom en ny fråga upp: ställningstagandet till EES-avtalet som

avgjordes i riksdagen.

Det var ett svårt ställningstagande och mycket att sätta sig in i, bland annat de 1.500 rättsakter som EES-avtalet omfattar. Till slut hade Ingela med stor vanda röstat ja.

– Då röstade jag för de fyra friheterna, fri rörlighet för människor, varor, kapital och tjänster. För mig är nationalstaten ingen helig ko.

Maastricht ändrade allt

Men när Maastrichtfördraget kom i slutet av 1991 och visade att EU påbörjat uppbygget av en gemensam säkerhets- och utrikespolitik, då kände Ingela att det hade passerat gränsen för vad hon kunde acceptera.

– Redan då var jag klar över att det kunde jag inte gå med på och ju mer jag satte mig in i frågorna desto mer övertygad

blev jag.

Med i Nej till EU

Ingela blev motståndare till svenskt medlemskap i EU och var fortfarande kvar i riksdagen, som ledamot för Folkpartiet, när hon 1993 blev invald i Nej till EU:s styrelse.

– Jag var den enda folkpartipolitikern som gick emot svenskt medlemskap i EU och det gav känslan av att vara lite av en gisslan.

– Men, fortsätter Ingela med enfase, jag har aldrig röstat mot min egen övertygelse när det gäller principiella frågor.

När mandatperioden var över lämnade Ingela riksdagen och har sedan dess arbetat med internationella frågor inom kommunen. Det har inte stått i något motsatsförhållande till hennes fortsatta medlemskap i Folkrorelsen Nej till EU.

– Jag är emot överstatlighet och militarisering, men jag är inte emot att länder och kommuner i Europa samarbetar. Tvärtom, jag är för internationellt samarbete

Nu har Ingela kommit upp i den åldern då det kanske skulle gå att trappa ner. Den möjligheten använder hon till att sätta igång med ett nytt projekt: att avsluta en sedan länge påbörjad forskarutbildning. Och så är det Folkrorelsen Nej till EU och kanske IKFF eller något annat. Ingela är en av dessa fantastiska kvinnor som orkar fortsätta, vet att det är viktigt att bry sig och att det faktiskt går att påverka.

Text&Foto
Caroline
Runes-
dotter

Dubbla budskap i säkerhetspolitiken

Sveriges säkerhetspolitik har ändrats radikalt under 90-talet. Tidigare var neutralitetspolitiken självskriven och kunde inte ifrågasättas. Nu ska neutralitetsbegreppet bort ur säkerhetspolitiken för den har inte varit i överensstämmelse med det faktiska läget på flera år, uppgav Anna Lindh i en radiointervju nyligen. Allt sker i en rasande fart utan någon egentlig debatt.

Inför folkomröstningen bedyrade, bl.a. Pierre Schori, att neutralitetspolitiken inte skulle rubbas av ett medlemskap i EU. Det hade vi garantier för genom dubbla vetorätter. Sverker Åström fick i uppdrag att utreda konsekvenserna för neutraliteten av ett EU-medlemskap. Resultatet presenterades i den statliga utredningen "Ett historiskt vägval" och där framgick att Sverige kunde förbli neutralt i EU. Detta konstaterande var naturligtvis ett mycket starkt inlägg i EU-debatten. Efter omröstningen har Sverker Åström argumenterat för att Sverige ska lämna såväl neutraliteten som den militära alliansfriheten.

I höstens budgetförslag till riksdagen skrev regeringen: Sveriges militära alliansfrihet, som syftar till att vårt land ska kunna vara neutralt i händelse av krig i vårt närområde, består."

Två månader senare säger statsministern i en intervju i Financial Times, att neutralitet inte längre är ett relevant begrepp, då det inte finns två supermakter, som står mot varandra. Det är ganska många år sedan Warszawa pakten försvann, så varför detta plötsliga utspel?

I november hade utrikesdepartementet ett informationsmöte om det svenska ordförandeskapet i EU:s ministerråd. Inbjudna var de frivilliga organisationer som fått projektbidrag för information om EU. UD-tjänstemännen informerade bl.a. om att Sverige beslutat prioritera tre E som ordförande: Employment (sysselsättning), Enlargement (utvidgning) och Environment (miljö). Men så berättade man, att Anna Lindh lagt till ett fjärde E, nämligen "Entusiasm"!

Samma dag pågick en konferens i riksdagen om ordförandeskapet anordnad av Utrikespoli-

tiska institutet i samarbete med TEPSA (en belgisk organisation för europastudier) samt EU-kommissionen, EU-parlamentet och riksdagen. Där redogjorde Sven-Olof Peterson, UD, för de svenska prioriteringarna. Han nämnde också ett fjärde E, men då hette det "ESDP", europeisk säkerhets- och försvarspolitik!

Detta är symptomatiskt för hur man från regeringens sida går ut med dubbla budskap. Till folkets valda representanter i riksdagen säger man att neutralitetspolitiken består och till Financial Times, säger statsministern att neutraliteten är irrelevant.

Till folket säger man att ordförandeskapet handlar om entusiasm och för EU-byråkrater och EU-politiker berättar man om Sveriges ambition att utveckla den europeiska försvars- och säkerhetspolitiken.

Vidare har regeringen uttalat att Sverige under ordförandeskapet ska demonstrera sin långa tradition vad gäller öppenhet och offentlighet. Om det är något område där öppenhet inte har gällt, så är det svensk säkerhetspolitik. Tidigare har olika regeringar försökt invagga folket i tron att Sverige varit neutralt samtidigt som man spelat under täcket med Nato och dess allierade.

Statsministern och utrikesministern vill göra ett nummer av att Sverige inte accepterar försvarsgarantier, dvs att vi inte förbinder oss att försvara något annat land, som hamnar i krig. Detta kallas numera militär alliansfrihet. Däremot har man uppenbarligen inga betänkligheter att delta även i rent anfallskrig, då Europas intressen talar för det.

Regeringen försöker göra gällande att det handlar om krishantering, något som Sverige traditionellt deltagit i genom att medverka i FN:s fredsbevarande insatser.

Efter toppmötet i Köln förra året då det beslutades om gemensamma styrkor, sa regeringen att det handlade om minröjning! Detta är flagranta exempel på hur man försöker vilseleda medborgarna.

Den nye överbefälhavaren Johan Hederstedt har t.ex. påpekat att det finns en gråzon mellan krishantering och krig. Vad ska svenska soldater göra i en EU-armé under Natobefäl om krishanteringen övergår i krig? När han försökte ta upp frågan om politiska riktlinjer för detta, så blev han tillbakavisad.

Den militära styrka som EU nu håller på att bygga upp är något helt annat än FN:s fredsbevarande styrkor. Nu handlar det om såväl fredsbevarande som "fredsframtvingande insatser" med militära insatsstyrkor. Sverige har lovat att bidra med 1.900 man samt pansarvagnar, ubåt, Jasplan, m.m.

De som talar sig varma för Europeiska unionen gör det oftast utifrån att den är ett fredsprojekt. Men hur rimmar det med att Europa militariserar genom satsning på en gemensam armé och inte minst genom en samordning och förstärkning av vapenindustrin?

EU är inget fredsprojekt. EU är på väg att utvecklas till en superstat, som har ambitionen att konkurrera med den för närvarande enda supermakten, USA: EU ska kunna agera militärt för att bevaka egna intressen i världen. Man talar om att det gäller att skydda mänskliga rättigheter i samarbete med Nato.

Sverige framhåller att det ska vara på FN-mandat. När det gällde Natos bombningar i Jugoslavien, så fanns inget sådant mandat, men Sverige tog inte avstånd från den insatsen.

De svenska militärer, som ingår i EU:s militära stab lyder inte under den svenska överbefälhavaren. Samtidigt urholkas vetorätten alltmer på det säkerhetspolitiska området. Hur ska Sverige kunna hävda att man fortfarande är militärt alliansfritt?

Det senaste förslaget från regeringens sida är att tillsammans med riksdagspartierna se över formuleringen om neutralitet och militär alliansfrihet. Tidigare ansågs det viktigt att säkerhetspolitiken skulle vara stabil och långsiktig för att

vara förtroendeingivande. Idag råder motsatsen.

Ien demokrati är landets försvars- och säkerhetspolitik till för att skydda medborgarna och politiken måste vara förankrad hos folket. Nu pågår för fullt en utveckling av EU:s gemensamma säkerhets- och försvarspolitik och Sveriges snabba kursförändring är en fråga om anpassning. Sverige vill till och med vara drivande när det gäller att verkställa fattade beslut om en EU-armé för att kunna visa sig vara en effektiv ordförande.

Har regeringen glömt bort medborgarna? Ska de inte få kunskap om de tilltänkta förändringarna av den svenska säkerhetspolitiken? Ska inte folket ha ett ord med i laget?

*Ingela Mårtensson
f.d. riksdagsledamot
Ingrid Segerstedt Wiberg
författare och samhällsdebattör*

Debattartikeln har tidigare varit publicerad i Svenska Dagbladet, Brännpunkt 28/12 2000.

Utarmat uran spritt över hela Kosovo

Hela Kosovo kan vara nedsmittat av utarmat uran.

Kforsoldaterna äter inte maten därifrån och dricker inte av vattnet. Men en hel befolkning på två miljoner invånare att tvingas leva på ett område där vatten, grödor och boskap är nedsmittade. Det är först nu som vi fått reda på omfattningen av Natos bombningar med utarmat uran.

När det kom fram att åtta italienska medlemmar av fredsbevarande styrkor i Bosnien och Kosovo dött i leukemi orsakade det stor debatt i italienska parlamentet

I Portugal räckte det med att en medlem av Natos styrkor dött. Försvarsministern har nu avisat Natohögkvarteret om att de portugisiska trupperna ska dras tillbaka från Kosovo.

Utarmat uran i EU-länder

De europeiska Natomedlemmarna har varit medvetna och delaktiga i att utarmat uran användes. Italien, Frankrike, Storbritannien, Turkiet och Grekland har själva vapen med utarmat uran och Kanada är en av de största leverantörerna av utarmat uran, avslöjar Michel Chossudovsko Professor i Ekonomi vid Universitetet i Ottawa.

Hans sammanfattning av omfattningen och riskerna med användandet av utarmat uran

finns att läsa på Transnationella Stiftelsen för Freds och Framtidsstudiers, TFF:s hemsida.

Utarmat uran har förmågan att tränga igenom pansar och är dessutom billigt. USA producerar granater med utarmat uran och säljer även dessa vidare. Därför finns det rent ekonomiska intressen att tona ned riskerna.

Radioaktivt damm sprids

Fram tills helt nyligen har Nato förnekat användningen av utarmat uran i kriget mot Jugoslavien och i Bosnien under de omfattande bombningar som föregick Daytonavtalet.

När man nu medger att det förekommit säger man från Natohåll istället att det har medfört en negligerbart förhöjd radioaktivitet och risken försvinner snart. Det utarmade uran som spridits ut vid bombningarna ligger kvar som damm i området. De närmare 10 ton utarmat uran som spritts över Kosovo och Jugoslavien är inte lokalt begränsat utan spreds över en stor yta.

Under kriget var det mellan 30-50.000 granater som avfyra- des och 112 platser som bombades totalt, varav 72 i Kosovo. Från nedslagsplatsen spreds dammet över en stor yta. Radioaktiva ämnet kan finnas i luften i månader. Hela provinsen kan betraktas som radioaktivt nedsmittad.

Vi har bara hört om dödsfall och hälsorisker bland Natos personal. Under det 78 dagar som bombkriget mot Jugoslavien

varade hade ingen Natopersonal gått in i området. Det var civilbefolkningen som utsattes för spridningen av radioaktiva ämnen.

Det är Kosovos befolkning, cirka 2 miljoner människor, som utsatts för de största riskerna. De kommer också i fortsättningen vara tvungna att dricka det vatten som eventuellt smittats av det utarmade uran som kan ha vandrat vidare till grundvattnet och äta den mat som odlats på fälten där det dödliga dammet kan ha spritts.

En enda partikel räcker

Det räcker att inandas en enda radioaktiv partikel för att den sedan från lungorna ska kunna spridas till lymfan och där sätta ned kroppens försvar mot leukemi. Redan nu kan man se resultatet. 160 personer behandlas för cancer och antalet fall av leukemi har ökat med 200 procent i norra Kosovo efter Natos bombningar.

Medan Nato-ledningen försöker tona ned riskerna och framför allt inte talar inte om de risker civilbefolkningen utsätts för är däremot KFOR-trupperna instruerade att inte äta lokalt producerad föda och inte dricka annat än det dricksvatten som flygs in till trupperna. Deras kläder destrueras efter användning i området och alla fordon saneras.

Caroline Runesdotter

Det nya NATO:

Från försvarsallians till världspolis

Vi talar för lite om det nya Nato. Från att ha varit en försvarsorganisation utan mandat att agera annat än till medlemsländernas försvar har nu Nato givits nya uppgifter. Vi har redan sett vad det innebär. När Nato gick in och bombade Jugoslavien var det utan FN-mandat. Medlemmar i Kvinner for Fred i Norge och Danmark har reagerat mot Natos nya koncept och varnar för följderna.

Grunden för NATO 1949 och fram till 1999 var organisationens målsättning: ett kollektivt försvar mot fientliga angrepp. I april 1999 firade NATO sitt 50-årsjubileum och regeringscheferna beslutade då en ny målsättning för alliansen, under ett toppmöte i Washington.

Det beslutades ett nytt koncept, en ny slags allians. Detta beslut blev antaget utan att saken diskuterats av ländernas folkvalda. NATO skulle efter det nya konceptet få en ny roll: det skulle inte bara försvara sig självt, utan skulle också kunna starta angrepp på stater utanför alliansen som "uppträder hotande".

"NATO skulle också kunna starta angrepp på stater utanför alliansen som uppträder hotande".

Det nya NATO skapades under tiden som bombningen över Balkan pågick för fullt. Enligt sitt nya koncept förpliktar sig alliansen till att ingripa militärt när det är nödvändigt, utan att själv vara angripen eller vara hotad med angrepp. Konceptet inviterar till fred och samarbete och hotar samtidigt potentiella fiender med krig, med konventionella vapen och kärnvapen.

I det nya konceptet: "Gentemot en samtid fylld av hot, motsättningar och ekonomisk oro behövs en stark allians. Det nya NATO vill ta ökat ansvar för fred, demokrati och välbefinnande och ingripa militärt när det själv finner det nödvändigt, innanför som utanför eget territorium".

Säkerhet "skall" heter det "ses i ett globalt sammanhang". NATO skall leda operationer där det behövs utifrån ett brett samförstånd av säkerhet. Vid etniska, religiösa och politiska problem och vid leveransstopp av livsviktiga resurser skall NATO sätta igång militäroperationer var som helst i världen. "Förpliktelsen är djup" heter det i konceptet, "såsom alliansen redan har visat vid sin insats för att få slut på det enorma mänskliga lidandet som konflikterna på Balkan förorsakat".

Organisationen säger att den vill nedrustning, och lovar sedan upprustning, om det behövs. "NATO vill" heter det, "nedrustning av kärnvapen", men säger samtidigt: "Eftersom kärnvapen hos de andra är en så viktig faktor, skall det nya NATO kunna ingripa med atomvapen, också utanför eget område".

"Eftersom kärnvapen hos de andra är en så viktig faktor, skall det nya NATO kunna ingripa med atomvapen, också utanför eget område".

Paragraf 62 handlar om slagkraften hos kärnvapen som kommer att spela en avgörande roll vid och sörja för osäkerhet i varje angripares medvetande. Det nya NATO skall vara en högsta garant för alliansens säkerhet. Paragraf 62 kan således uppfattas som att NATO i en given situation om nödvändigt, kan starta ett kärnvapenkrig. På en lång rad områden tar NATO på sig uppgiften att ingripa om det är nödvändigt.

Det som inte det nya NATOs koncept klarlägger är vad som kommer att hända om land utanför NATO bygger upp motsvarande allianser. Så som det nya NATO beskrivs i alliansens dokument, ser vi för oss ett nytt slags nationernas förbund.

En hemsk fråga inställer sig: Skapas ett nytt FN för utvecklade länder? Skall det gamla FN bli de fattiga ländernas pakt mot de rika? Vill vi mer än förr delas upp i "oss" och "de andra", med ökande motsättningar och fiendskap i världen?

Det är ett livsfarligt budskap i atomåldern. Vi skall försvara eget område med makt, ta till atomvapen om det är nödvändigt! Har det nya NATO givit sig självt mandat till att kunna släppa lös helvetet på jorden för att försvara delar av den?

Så skakas vi ända in i mörkret när vi får veta att NATOs armada i Serbien använde radioaktiva vapen, så kallade UU- vapen, där delar var tillverkat av utarmat uran, dvs kärnkraftsavfall från atomkraftverk i Europa. Vapnen användes för att förstöra pansarvagnar. Uranstoftet spred sig med väder och vind flera ton radioaktivt material

"USA var en central pådrivare i kriget mot Serbien."

under loppet av Serbienkriget.

Tidigare användes sådana vapen av USA under bombningen av Irak. 80000 amerikanska soldater blev under Gulf- kriget drabbade av uranstoff och annan radioaktiv strålning. Lymf cancer och leukemi blev mer än fyrdubblat bland soldaterna. Ett hot in i framtiden är att radioaktivt stoft stannar i jorden och förgiftar naturen och kommande generationer.

USA var en central pådrivare i kriget mot Serbien. Flera andra NATO-länder var återhållsamma. Frankrike krävde flera gånger godkännande från FNs säkerhetsråd, men USA avvisade det med motiveringen att NATO skulle vara i stånd att handla på egen hand.

I NATO-länder som Italien och Grekland var respektive 75 och 97 procent av befolkningen mot kriget. Också i övriga NATO-länder, inklusive USA, var det stort motstånd. Vi kan lugnt säga att NATOs krig i Serbien inte blev godtaget av FN och att NATO handlat mot FN:s vilja. Världens rikaste

stater, anförda av världens enda supermakt agerade över huvudet på FN och flertalet av världens stater.

"Vi kan lugnt säga att NATOs krig i Serbien inte blev godtaget av FN och att NATO handlat mot FN:s vilja."

NATOs krigsföring i Serbien och tillvägagångssättet som användes då det nya NATO skapades, kommer att få ett efterspel i förhållandet mellan ledningen i NATO-länderna och dess invånare. Som väljare i en demokrati kräver vi att saken tas upp till öppen debatt i ländernas nationalförsamlingar.

Mot denna bakgrund protesterar "Kvinner för Fred" i Danmark och Norge mot upprättandet av det nya NATO och det odemokratiska tillvägagångssättet som använts i samband med beslutet om det nya NATO.

"Kvinner för Fred" upplever starkt att allmänheten undanhålls information angående en sak som har oöverskådliga följder in i en oklar framtid.

Vi känner inte till någon enskild sak av motsva-

rande dimensioner som undanhållits på det sättet för allmänheten. Stora grupper av medborgare i NATO-länderna känner sig förda bakom ljuset i den grad att det kommer att fördärva förhållandet mellan allmänheten och det politiska systemet. Vi nämner fyra särskilt allvarliga punkter:

"Stora grupper av medborgare i NATO-länderna känner sig förda bakom ljuset i den grad att det kommer att fördärva förhållandet mellan allmänheten och det politiska systemet."

1. Det nya NATO -konceptet öppnar för i en given situation att kunna använda atomvapen mot de land NATO-länderna kommer i motsättning till (§ 62)

2. Det nya NATO sätter det traditionella nationalförsvaret i en totalt ny situation. Det skapas också stor oklarhet om den roll det skall ha inom en ny världsomspännande polisverksamhet.

3. Det nya NATO öppnar en totalt ny situation för den enskilde soldaten. Soldaten skall inte längre ha som uppgift att bara försvara sitt fädernesland, utan skall också vara redo till att delta i fjärran delar av världen och till med vara redo att delta i ett atomkrig.

4. Det nya NATO konceptet öppnar för en ny baspolitik i det enskilda NATO-landet. Kommer till exempel det nya NATO att också kunna kräva den norska oljan för att i en given situation vara effektiv som världspolis?

"Kvinner för Fred"

Berit Ås

Grete Möller

Betty Nicolaisen

Eva Nordland

Ett nytt flyktingläger för hemlösa palestinier. Än en gång har palestinska familjer fått fly sedan deras hus beskjutits eller skövlats av den israeliska ockupationsmakten.

Foto: Dan Ljung

När får de återvända?

Nu byggs nya flyktingläger på Västbanken för alla de familjer som blivit hemlösa när israelisk militär beskjutit eller skövlat deras hem. Sammanlagt motsvarar de palestinska flyktingarna en befolkning som hela Danmarks. För en del har flyktingtillvaron redan varat i över 50 år.

– Här i Sverige har vi svårt att föreställa oss hur människorna lever i de palestinska flyktinglägren, säger Eva Hammad Ståhl.

Själv har hon arbetat som sjuksköterska i flyktinglägret Tel-el-Zaatar i Libanon, varit med om daglig beskjutning och belägring. Vid en granatattack förlorade hon sin man, skadade henne och gjorde att hon förlorade barnet hon väntade. Hon har liksom många av palestinerna men för livet.

Det var 25 år sedan. Sedan dess har Eva hållit kontakt med sina palestinska vänner och hela tiden varit engagerad i frågan om palestinernas rättigheter. Och nu sedan den nya intifadan startade i höstas har Eva haft fullt upp. Hon har åkt runt och berättat om palestinernas situation på skolor i hela Västsverige med omnejd.

– Det är många ungdomar som ringer till mig nu och vill starta solidaritetsgrupper. De är engagerade och vill veta mera.

Men när hon talade inför en grupp lärare fick hon höra att en av lärarna efterlyste ”den andra sidan”. Innan Eva själv hann svara hade någon annan hunnit före och sagt: Vill du höra andra sidan räcker det att läsa Göteborgs-Posten varje dag. Han hade lika gärna kunnat säga Dagens Nyheter, Aktuellt eller Rapport.

Bara små områden av självstyre

– Har du sett kartorna som visar vilka områden som omfattas av det palestinska så kallade självstyret som

förhandlades fram i Oslo, frågar Eva.

Jag tror mig ha sett dem, men Eva plockar ändå fram en karta som visar vilka områden som omfattas av det så kallade självstyret. Först då slår det mig att även jag har gått på en mytbild, och att jag antagligen inte är ensam. Det palestinska självstyret har bara genomförts i ett litet antal begränsade områden. Och inte ens där är kontrollen något som skulle ens likna självständighet från staten Israel.

Ändå framställs vanligtvis situationen som en konflikt mellan två jämbördiga parter. Inte som ett ockuperat folk i kamp mot ockupationsmakten Israel.

Palestinierna är sammanlagt cirka 7,5 miljoner människor, av dem bor 2,5 miljoner på Västbanken och Gaza och det är bara de som omfattas av Osloavtalet. Resten, 1,2 miljoner som bor i staten Israel och flyktingarna utanför, nära 4 miljoner, har hittills lämnats utanför förhandlingarna. Det är nästan lika många som Danmarks hela befolkning.

Det finns inget att återvända till, är ett argument som framförts. Byarna är borta, husen är rivna, eller bebodda av andra och markerna där de hade sina odlingar är bebyggda. Det skulle inte gå att låta flyktingarna återvända.

– Det stämmer inte, säger Eva. Israelerna bor fortfarande huvudsakligen kvar i de områden de slog sig ner i från början, förutom bosättningarna som har byggts upp runtomkring. Men de har inte befolkat alla de områden där palestinerna bodde och fortfarande är många av de 400 palestinska byar som förstördes 1948 ruinbyar.

Flera generationer flyktingar

– Tänk dig, de palestinier som tvingades fly har levt i 53 år utan infrastruktur, utan stat och utan att ha något organiserat. Det är tungt att veta att de har uppbygget framför sig och det finns naturligtvis en stark längtan hos dem att till slut få komma till något som är färdigt.

I Jordanien och Syrien har de visserligen fått medborgarskap, men inte i Libanon. Där har situa-

tionen förvärrats för palestinierna, i synnerhet sedan Israel gick in i Libanon 1982 och PLO tvingades lämna landet.

Där har palestinierna inget pass, bara resedokument. Man kommer nästan ingenstans med bara resedokument. Dessutom har de inga rättigheter i landet där de lever. De är inte ens andra klassens medborgare. De har inget arbetstillstånd. I Libanon har palestinierna yrkesförbud. Det är 70 yrken de inte får verka inom, framförallt yrken som kräver utbildning. De får inte heller etablera sig som företagare och de får inte köra taxi.

– Enda försäkringen blir att ha många barn, i hopp om att några ska hjälpa till. Familjen är enda skyddsnetet och de som lyckas etablera sig utomlands skickar pengar till familjen.

Men även de som lyckats komma till andra länder har svårigheter. 90-talets arbetslöshet har gjort det svårt att få ihop pengar att skicka till familjen.

Begränsat självstyre

Det så kallade palestinska självstyret i Gaza och delar av Västbanken har inte inneburit att palestinierna har kontroll över vatten, el eller säkerheten. Israel vägrar att ge tillstånd för palestinierna att färdas fritt på vägarna.

I den ursprungliga delningsplanen från 1947 skulle palestinierna, som var en majoritet av befolkningen tillförsäkras 46 procent av Palestina och judarna 54 procent. Den delningsplanen orsakade krig och palestinierna förlorade.

Idag omfattar staten Israel 78 procent av Palestina och det som är kvar, 22 procent, är det område som ockuperades av Israel 1967. Det palestinska självstyret är begränsat till 13 procent av det ockuperade området och det utgör knappt tre procent av hela Palestina.

Nya bosättningar i strid med avtal

Numera bor 200.000 judiska bosättare på Västbanken. Det är en mångdubbling av antalet bosättare och trots att varje ny bosättning uppförs i strid med gällande avtal fortsätter antalet bosättningar att öka.

– Vi får inte veta de verkliga förhållanden de lever under, konstaterar Eva. Gaza är ett av världens mest tätbefolkade område, människorna där lever praktiskt taget på en soptipp. Att röja och ordna upp kräver ett enormt arbete

Hela den ockuperade Västbanken är genomkorsad av små bosättningar och vägar som förbinder dem. Palestinierna har ingen rätt att förflytta sig fritt.

– De lever som i ett fängelse. Det är helt enkelt de klassiska grundförutsättningarna för att starta en revolt. I väst talar man om detta som en fredslösning, men det är det här som är bakgrunden till den pågående intifadan

I den här situationen som lätt kan förefalla tröstlös, ser Eva ändå positiva förändringar. Intifadans styrka tvingar fram nya ställningstaganden och det finns en ökande kritik mot Israels militära våld. Över 400 människor har skjutits ihjäl på ett par månader, de allra flesta var palestinier. Omvärlden börjar reagera. Men Israel vill inte låta FN lösa konflikten. Sedan 1948 finns en resolution, nummer 194, i FN:s Generalförsamling om de palestinska flyktingarnas rätt att återvända. Därför vill Israel inte föra några förhandlingar inom FN:s ramar.

Foto: Caroline Runesdotter

Oviss framtid

Den palestinska staten skulle ha utropats 1998, men det har ännu inte hänt. Och fortfarande återstår de svåra frågorna om flyktingarnas rätt att återvända och Jerusalems status.

- Rörelsen för palestiniernas rätt att återvända har bildat ett världsomspännande kontaktnät över hela världen och kräver att deras situation ska få en lösning.

Den nya situationen med Ariel Sharon som premiärminister är mycket oviss och mörk. Sharon har ett blodigt förflutet. Det var han som var befälhavare för styrkorna som invaderade Libanon 1982 och som lät falangisterna, libanesisk högermilis, gå in i de palestinska flyktinglägren Sabra och Shatila där de dödade 1.500 människor. Eva vill inte att vi ska glömma att vi också kan göra något.

- Det är viktigt vad vi gör och att vi vågar ta ställning. Kräv att få veta vad som händer, kräv att palestinierna inte utsätts för kränkningar och att deras mänskliga rättigheter respekteras! Det har stor betydelse om vi ger dem det stödet.

Caroline Runesdotter

Fördrivningen av palestinier en medveten strategi

Rätten att återvända gäller inte palestinska flyktingar. Däremot har staten Israel faktiskt en lag om återvändande som stadgar att judar i hela världen har rätt att bosätta sig och erhålla medborgarskap i Israel. Hur absurd situationen är ger Henry Ascher uttryck för i Aftonbladet debatt (18 februari).

Själv har han med sin judiska bakgrund lagstadgad rätt att "återvända" till Israel där ingen av hans förfäder bott, åtminstone inte de senaste tusen åren. De palestinier som blivit fördrivna får däremot inte återvända till den plats där de växte upp, eller där familjens bott.

I själva verket är lagen om återvändande en förutsättning för staten Israel lika väl som palestiniernas rätt till återvändande skulle vara en grundstöt mot hela statsbygget. Staten Israel var tänkt att vara såväl en judisk som en demokratisk stat.

Med en majoritet palestinier i landet var detta en omöjlighet. Lösningen var då en planerad fördrivning av palestinierna. Mer än 800.000 människor fördrevs och 418 städer och byar förstördes. Demokratin i staten Israel bygger alltså på fördrivning av palestinierna.

FN har i en resolution som antogs 1948 slagit fast palestiniernas rätt att återvända och få ekonomisk kompensation för förlorad egendom. Resolutionen har sedan den antogs bekräftats varje år.

Ett par mil inåt landet från huvudstaden Caracas öppnar sig sådana här vyer. Venezuelas befolkning är koncentrerad till kustremsan. Det inre är glest befolkat.

Venezuela: Landet som tröttnat på att vara USA:s bakgård

Venezuela beskrivs ofta som landet som ständigt levererar nya skönheter till miss Universumtävlingarna, landet som drabbades av översvämningar och jordskred som ödelade hela samhällen, landet som lever på oljeinkomster och landet som har en president som oftast framställs som diktatorisk i våra media.

I själva verket är Venezuela en del i ett regionalpolitiskt ödesdrama. Medan Venezuelas president knyter närmare förbindelser med Cuba håller USA på med en gigantisk upprustning av Colombias armé. USA håller på att skapa ett nytt Vietnam, befarrar många. Måltavlan är, förutom gerillan i Colombia som kontrollerar ett område lika stort som Schweiz, Venezuelas president Hugo Chávez.

Helena Fernández är frilansjournalist och har nyss kommit tillbaka därifrån. Hon ger här en personlig bild av landet och människorna, som nu vågar hoppas på framtiden.

När man stiger ut från den mörka luftkonditionerade ankomsthallen på flygplatsen Maiquetia utanför Caracas slår värmen och ljuset emot en. Även om man är mentalt förberedd reagerar kroppen med förvåning. För en hitflugen europé är Maiquetia porten till en annan

kontinent, till ett annat klimat och till en annan verklighet. Kläderna klibbar redan efter några steg, människor springer omkring med resväskor och överallt finns det barn. Luften är full av värme och ljud och hela tiden händer det något. Venezuela är ett varmt, rörigt och rörligt land där varken tempot eller ljudvolymen går att vrida ner.

Juanita bor i byn Humocaro Bajo, cirka en och en halvtimmes bilresa från Venezuelas tredje största stad Barquisimeto. Huset är stort och där har hennes tio barn vuxit upp tillsammans med kusiner och sysslingar, hemhjälpen Dolores och hennes dotter och en rad mer eller mindre tillfälliga inneboende.

Det är ett klassiskt kolonialhus i en våning med två ingångar med pelargångar, el patio och el solar. Juanita vårdar omsorgsfullt fikonsträdets mangon och avocadoträden som både ger svalka under middagshettan och underbara frukter. En hibiskus översållad med knallröda blommor har vuxit till ett flera meter högt snår. Under den brukar några hönor picka en stund varje eftermiddag. Juanita släpper ut dem och de tre praktfulla tupparna ur deras hönsgård för att de ska få röra sig lite fritt. De far omkring överallt och förirrar sig till och med in i köket.

Juanitas hus ligger i hörnet av två trafikerade gator i Humocaros centrum och i lokaler ut mot gatorna finns flera små affärer. En skomakare har sin verkstad i den ena, två av Jua-

nitás döttrar driver en kombinerad pappers- och leksaksaffär i den andra, en bilreparatör hyr en stor plan, där ett par kor tidigare gick på bete, och en av Juanitas söner har en livsmedelsaffär i hörnrummet.

Idag är huset tämligen förfallet. Takteglet av lera har på flera ställen ersatts med provisoriska sjok av korrugerad plåt. Pelarkolonnerna är delvis raserade och här och där påminner byggnaden närmast om en antik grekisk tempelruin. Men medan delar av det stora huset vittrar sönder renoveras andra och i fjol installerades ett modernt badrum bakom köket.

Juanita har ärvt huset av sin far. Det är det enda hon äger. Hon har ingen pension och hon har aldrig haft råd med renoveringar. Inte förrän nu. Badrummet finansierade hon med hjälp av en helt ny möjlighet att få förmånliga statliga lån för att rusta upp äldre bebyggelse.

Lånen har tillkommit sedan Hugo Chavez blev president. Det är Hugo Chavez förtjänst att Juanita, en vanlig fattig kvinna utan kontakter med politiker och makthavare, äntligen fått ett modernt badrum. Det är den allmänna uppfattningen.

Släkten är skyddsnätet

I Venezuela finns varken barnbidrag eller studielån och Juanita har ensam försörjt alla barnen genom att baka bröd och sälja. Idag är alla barnen vuxna, de har egna familjer och allihop har arbete. Och

Det är framförallt i den informella ekonomin som de flesta får sin försörjning.

det är något som hela släkten är glad över, för arbetslösheten är hög och någon A-kassa existerar inte. Men några av Juanitas barn tjänar bara minimilönen, som motsvarar 2.500 kr per månad. Det går inte att leva på det. Vid sidan om sina vanliga jobb säljer de böcker, kepsar och ekologiska tandborstar eller också ger de privatlektioner i schack eller yoga, eller hyr ut rum för att få in lite pengar.

Så lever miljontals venezolaner. Motorvägarna kantas av folk som står i gassande sol och säljer ugnsgodis, kakor, frukt, bröd och tingeltangel av olika slag. Den informella ekonomin

har vuxit successivt och medelinkomsten har minskat med mer än 40 procent sedan 1979. Inflationen har länge varit hög. När Hugo Chavez tillträdde i december 1998 låg den på 20 procent, nu är den nere i 13-14.

Idag bor bara två av Juanitas alla barn kvar hemma, men de flesta dyker upp på helgerna med sina familjer och vid årets slut kan det vara fullt i varenda vå. Familjen betyder mycket i Venezuela. Släktskapet förpliktar. När man blir sjuk, arbetslös eller råkar ut för svårigheter av andra slag är det familjen man har att lita till. Något annat socialt

skyddsnät existerar inte. När det gäller sjukvård finns det vårdcentraler med välutbildade läkare. Vården är gratis, men medicinen måste varje patient själv betala och den är ofta dyr.

Politik stora samtalsämnet

Även till vardags kan det vara mycket folk i Juanitas hus på dagtid, för nästan hela Humocaro känner henne och när de har vägarna förbi tittar de in. Resultatet av den senaste folkomröstningen, kritikerens synpunkter och uttalanden, inflationen, arbetslösheten, prisutvecklingen och den politiska framtiden är de vanligaste samtals-

ämnen. Hugo Chávez och hans regering och hans senaste TV-tal kommenteras av alla.

Nytt hopp om framtiden

Chávez har många kritiker, framförallt inom den forna makteliten. Men sedan Chávez valdes till president har det stora flertalet venezolaner fått ett nytt hopp om framtiden. Det är särskilt tydligt för ursprungsbefolkningen som för första gången har fått representanter i det nya parlamentet Asamblea Nacional och hemlösa och föräldralösa barn som fått ny uppmärksamhet och många radikala feminister som har fått plats antingen i regeringen eller också bland

Chávez rådgivare.

Till de dagliga besökarna i Juanitas hus hör Juito, en man i sjuttiofemårsåldern. Förr arbetade han åt Juanitas far och han kommer ofta för att dricka en kopp kaffe eller för att äta en tallrik svarta bönor och prata en stund. Han är tämligen lång och bär alltid vidbrättad hatt och svarta glasögon med knallrosa bågar. Trots att han går med käpp och rör sig ganska långsamt ser han ändå ungdomlig ut.

I ett annat sammanhang kunde han säkert uppfattas som en beklagansvärd figur för han är beroende av att få ett mål mat av sina vänner och bekanta. På

många håll skulle han säkert betraktas som en tiggare, men inte här. Han är mycket värdig och behandlas med stor respekt.

Juitos besök är uppskattade för han kommer alltid med nyheter. Dels är han välinformerad om vad som händer i Humocaro, han vet för vem kyrkklockorna ringer, vem det var som krockade med sin bil och hur det gick, vem som är sjuk och vem som fått barn. Men han följer också nyheterna på TV och han känner till det mesta som händer i Venezuela just nu. Och det är just den politiska utvecklingen i Venezuela som är ett

Från koloni till oljenation

Columbus kom till Venezuela 1498. Det första européerna såg när de steg i land i Maracaibobukten var hus som det indianfolk som levde vid kusten byggt på pålar ut i vattnet. Det påminde européerna om den italienska hamnstaden Venedig och därför kallade de landet Venezuela, lilla Venedig.

Från 1520 koloniserades Venezuela av spanjorerna och spanska vicekungar avlöste varandra vid makten. Under århundradenas lopp kom ständigt nya skepp seglande över haven. Européerna försåg sig med ädla metaller och andra råvaror som var eftertraktade i Europa.

Som överallt i Latinamerika slogs ursprungsbefolkningens levnadssätt i spillror och kolonialmakten avsatte djupa spår. En följd av koloniseringen är att indianerna idag bara utgör en liten del av det totala invånarantalet. Bara 320.000 beräknas tillhöra ursprungsbefolkningen.

1806 bröt det långvariga och blodiga befrielsekriget ut. Det var Simón Bolívar, frihetshjälten och nationalsymbolen framför

andra, som ledde självständighetskampen. Han närde drömmar om enighet mellan Latinamerikas folk.

Från 1821 ingick Venezuela som fri nation i unionen Gran Colombia som också bestod av Ecuador och Colombia. Men det visade sig snart att det inte gick att hålla ihop den stora unionen och 1830 blev Venezuela en fri och självständig republik.

En annan följd av koloniseringen är den ojämna fördelningen av jorden. Det finns enorma arealer bördig mark, men den ägs av ett fåtal jordägare och mycket av den ligger outnyttjad. Bara fyra procent av jorden odlas!

Efter Bolívars död avlöste olika diktatorer varandra vid makten. Det första demokratiska valet genomfördes 1947, men inte förrän tio år senare fick demokratin riktigt fäste.

Det som framför allt satt sin prägel på det moderna Venezuela är oljan. Den började utvinnas vid 1920-talets slut och kom snart att fullständigt dominera ekonomin. Landet har stora naturresurser i form av vattenkraft, järnmalm, kol, bauxit, guld, silver och diamanter, men intresset för övrig industriell utveckling

avtog snabbt i och med koncentrationen på olja och också lantbruket minskade i betydelse.

Venezuela blev en av världens främsta oljeexporterande nationer. Pengar strömmade in i landet och en ny överklass växte fram. Den ville ha inflytande över landets politik och startade partiet Acción Democrática, AD. Det beskrivs av vissa som ett liberalt orienterat reformparti, andra säger att AD är socialdemokratiskt. Ett annat parti, Copei, bildades av landets kristdemokrater. Under flera decennier turades Copei och AD om vid makten

Oljan var alltså inte bara till välsignelse. Istället för att utnyttja sina egna resurser började Venezuela importera allt, också livsmedel samtidigt som mer än 90 procent av Venezuelas exportinkomster fortfarande kommer från oljan.

Välståndet kom bara ett fåtal till del och landsbygden blev alltmer eftersatt. De rika blev ofantligt rika, de fattiga allt fattigare. 40 procent lever idag i ett tillstånd som kallas "extrem fattigdom".

samtalsämne som tycks engagera alla.

Korrupta fackföreningar

För en dryg månad sedan tillbringade jag två veckor i Juanitas hus. Då var den senaste folkomröstningen det hetaste ämnet. De flesta som arbetar i Venezuela tillhör den informella sektorn och fackföreningsrörelsen organiserar bara 20 procent av alla anställda. De flesta fackanslutna finns inom oljebranschen. Fackföreningarna i Venezuela har sedan flera decennier stått nära Acción Democrática och Copei. De hösta posterna i fackföreningarna har tillsatts av de styrande partiernas ledningar.

Den som en gång fått en position i toppen kunde känna sig säker i sadeln. Maktfullkomlighet och korruption var vanliga ord så fort det venezolanska fackföreningssystemet kom på tal. Topparna skodde sig, sade man. Eller hur skulle man förklara att fackliga företrädare plötsligt levde i lyx med privata flygplan och till och med privata sjukhus? Den interna demokratin var det inte mycket med, utan medlemmarnas inflytande var mycket litet.

Folkomröstning om facket

Det är svårt att överföra våra kunskaper om samhället till Venezuela, i synnerhet när det gäller fackföreningsrörelsen. I utlandet har det spridits en uppfattning att Chávez vill krossa fackföreningarna.

I december 2000 ställde Hugo Chavez regering frågan om venezolanerna ville demokratisera fackföreningarna. Ska ledarna tillsättas genom val? Det var frågan och venezolanerna svarade ja.

Visserligen deltog bara 22 procent av alla röstberättigade i valet, men den gamle lantarbetaren Juito var mycket nöjd, nästan upprymd. Det var också de

lärare, bankanställda, agronomer, taxichaufförer och småföretagare som jag frågade.

Som sagt har Chávez åtskilliga kritiker. Han har bl.a. anklagats för maktfullkomlighet eftersom han har förlängt mandatperioden från fem till sex år och infört möjligheten att återvälja presidenten (precis som i USA). Fast de förändringarna föregicks av en folkomröstning där venezolanerna sade ja till förslaget.

Eget TV-program

Han har kritiserats för att genom den senaste folkomröstningen blanda sig i interna fackliga angelägenheter och för att missbruka massmedia genom att själv tala till venezolanerna en gång i veckan i ett eget program ¡Aló Presidente!

En av mina sista nätter i Juanitas hus hade jag gått och lagt mig tidigt, men hade svårt att somna. Jag steg upp och letade mig ut i köket. Månen hängde stor och gul alldeles ovanför huset. Det var mörkt och tyst överallt, fast det inte var särskilt sent ännu. Konstigt.

Så upptäckte jag ett blåvitt fladdrande sken från den lilla gången mellan pation och livsmedelsaffären. Jag tittade in och där fann jag allihop. Juanita och flera av hennes barn och barnbarn hade trängt ihop sig i det lilla utrymmet. Det är där husets gamla TV står och just nu tittade de alla mycket koncentrerat på Chavez ¡Aló Presidente! Hugo Chávez gick igenom nationalräkenskaperna post efter post. Och de hade roligt! Det verkade presidenten också ha. Han gick igenom diagrammen och kommenterade uppgifterna och så skrattade de tillsammans åt siffrorna!

Text: Helena Fernandez

Foto: Stellan Håkansson

Hugo Chavez

är mannen som bröt den dominans som de två partierna Copei och AD växelvis haft vid makten sedan femtio år. Bakgrunden till att han lyckades finns bl.a. i ett våldsamt matuppror i Caracas 1989. Revolten som kallas El Caracazo slogs ner våldsamt av polis och tillkallad militär och många fattiga fick sätta livet till.

Efter en lång ekonomisk kris hade den dåvarande presidenten Carlos Andrés Pérez ingått ett avtal med IMF. Det innebar en rejäl dos klassisk marknadsliberal medicin som drabbade fattiga venezolaner hårdast. Matpriserna hade ökat sedan länge och nu dubblerades busspriserna över en natt.

Utblottade venezolaner stormade affärsgatorna i Caracas och andra större städer, plundrade butiker och satte eld på bussar och bilar. Efter två dagar beordrades militären ut och hundratals sköts ihjäl. Det finns källor som hävdar att över 2.000 dödades.

Revolten kvävdes alltså i blod och stämningen i landet blev uppgiven under många år efteråt. Klyftorna ökade, alla som ägde något satte galler för sina fönster och murar runt sina hus.

Under den perioden organiserade en grupp radikala officerare en statskupp. Den genomfördes 1992 och i spetsen stod Hugo Chávez Frias. Kuppen misslyckades och Chávez kastades i fängelse. Där satt han i två år. 1998, fyra år efter att han släppts från fängelset, valdes han till president med stor majoritet.

Oppositionen har inte hämtat sig ännu. Fortfarande är stödet för Chávez stort, 66 procent av befolkningen, enligt en undersökning i december förra året.

böcker vi läst

Dick Harrison
Mannen från Barnsdale
Prisma

Vi som tittar på Tage Danielssons julsaga om Karl Bertil Jonsson påminns varje år om den ädle tjuven Robin Hood och hans motto: "Att ta från de rika och ge till de fattiga". Själv minns jag Robin Hood som TV-serie när jag var barn. Mina egna barn har i sin tur sett alla de nya filmatiseringar av legenden om Robin Hood. Var inte förresten Ronja Rövardotters far inspirerad av Robin Hood när han försökte ursäkt sin verksamhet inför dottern?

Ibland smyger sig en känsla av tvivel på: kanske har han aldrig funnits, kanske var det inte som legenderna berättar? Alla de frågor jag gått runt med har jag fått grundligt besvarade i Dick Harrisons bok om Robin Hood, *Mannen från Barnsdale*. Harrison är docent i historia och specialiserad just på medeltiden. I hans bok om Robin Hood får vi hela historien, de tänkbara förebilderna för myten om Robin Hood, flera andra mytomspunna hederstjuvar och så Hollywoods dyrkan av Robin Hoodmyten.

För alla som funderat över Robin Hood och mytbildningarna kring hans person är denna bok

en guldgruva. Och jag lovar, du blir inte besviken. Robin Hood har funnits och minst en person passar riktigt väl in på berättelsernas Robin Hood.

Uuve Snidare
Hemma i Sverige 1900-2000
Prisma

Svenskarna lär vara det folk som läser mest heminredningstidningar i världen. Troligen är vi också de som läser mest böcker om heminredning också. Mängden nytugivna böcker inom området lämnar syn för sägen. Uuve Snidares bok hade kunnat vara en i mängden, men den här boken ger faktiskt mycket mera. *Hemma i Sverige 1900-2000* ger ett historiskt perspektiv på svensk designhistoria. I boken får vi följa med till makarna Myrdals funkisvilla på 1930-talet där barnen hade en given plats i vardagsrummet, men minstingen fick självklart hålla till i lekhamen för att inte störa de vuxna och till Josef Franks villa. Josef Frank som kom till Sverige från Wien 1933 förtjusade och förförde allmänheten med sina djärva blommönstrade inredningstyger. Vi får också följa med till en sportstuga, 1930-talets sommarstugor på 15 till 25 kvadratmeter, där enda rummet skulle räcka till hela familjen att vistas i och för att

sova. Undrar hur mycket semester det blev för husmödrarna? *Hemma* är en bok med många och läckra bilder. Och som sagt, boken ger något mer än alla käcka heminredningsböcker för förutom bilderna ger texten såväl en historisk tillbakablick på arkitektur som design i Sverige.

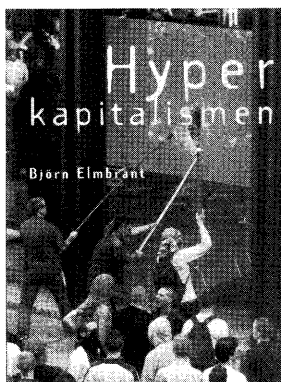

Fredrik Lindström
Världens dåligaste språk
Bonniers

Den här boken är inte en klagoskrift över svenska språkets tillstånd idag, som man lätt förleds att tro när man läser titeln. Det är snarare en kärleksförklaring till svenska språket och språk överhuvudtaget. Fredrik Lindström är komiker, regissör och doktorand i nordiska språk. Några kanske

känner igen honom från radioprogrammet Hassan eller På minuten. Det han åstadkommit med Världens dåligaste språk är en ovanlig bok, inspirerande och tankeväckande. För vad sägs till exempel om hans tankar om den mänskliga självunderskattningen. Vi lever i en värld, konstaterar han, där den "mänskliga faktorn" är något negativt. Alla fantastiska hjälpmedel vi omger oss med gör allt bättre än vi klarar av. Det enda vi är bra på är att konsumera och när vi någon gång gör något, så går det förr eller senare fel och då är det den mänskliga faktorn som varit framme.

Att skriftspråket och läsförmågan ger mycket, är vi säkert alla överens om, men att det också sker på bekostnad av andra förmågor, är vi kanske inte lika medvetna om. Vi antecknar och glömmar. Vi behöver inte komma ihåg för att vi kan läsa, men detta, påpekar Fredrik Lindström, påverkar också vår förmåga att minnas. När Shakespeare dog återfanns bara ett fåtal manuskript. Hans verk hade gått förlorade om inte skådespelarna kunnat hans verk utantill och därför gjorde det möjligt att nedteckna replik för replik. Och när vi ändå är inne på den fantastiska minnesförmågan som inte används längre ska vi också nämna Odysseen och Iliaden och varför inte de gamla svenska landskapslagarna. Allt fanns lagrat hos de minnesgoda berättarna eller lagmännen. Det här är en bok som bjuder på överraskningar och nya insikter. Läs och njut.

Björn Elmbrant Hyperkapitalismen Atlas

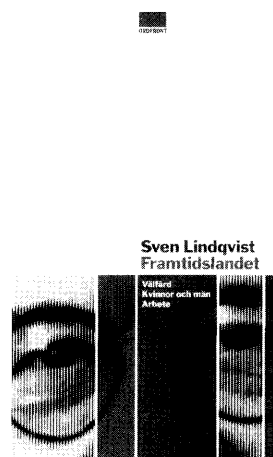
Hyperkapitalism, turbo-kapitalism, kasinoekonomi eller rövarekonomi. Det finns många ord för samma företeelser, en fixering vid företagets börsvärde och uppskrivade ansträngningar att få upp kurserna. Det stora genombrottet var 1996-97 och idag omsätter Stockholmsbörsen lika mycket under en dag som under ett år för tjugo år sedan. Det är en värld där börsen går upp för det företag som sparkar tillräckligt många anställda för inom hyperkapitalismen är downsizing, att skära ner personal för att få upp kursen. Avskedanden har vi sett förr, det nya är att det är vinstgivande företag som avskedar. Samtidigt finns den fantastiska historien om en Karlskronatjej som läst MAI-avtalet på Internet och fick tillfälle att tala med handelsministern Leif Pagrotsky som ännu inte läst det. Han fick nu veta hur avtalet försvagar arbetsrätten, försvårar miljöarbetet och underminerar politikernas beslut. –Är det som du säger, har jag blivit grundlurad, lär den svenske handelsministern ha sagt. Björn Elmbrant ska vara en av Sveriges mest uppskattade politiska kommentatorer, men inte bara det, han är kunnig och engagerad också. Hans beskrivning av hyperkapitalismen förklarar och skapar sammanhang i mycket av det vi hör och läser dagligen.

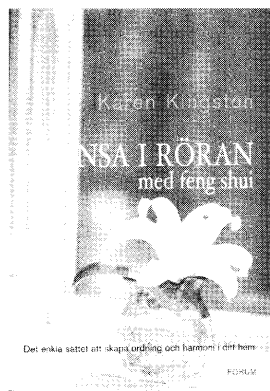
Sven Lindqvist Framtidslandet Ordfront

Framtidslandet innehåller debattartiklar från början av åttiotalet fram till förra året då boken gavs ut. Artiklarna är samlade under rubrikerna Valfärd, Kvinnor och män och Arbete. Det är alltid med stor förtröstan jag läser Sven Lindqvists debattinlägg. Ingen kan så självklart och respektlöst som han ta udden ur motståndarnas argument. När Bo Södersten påstår att kvinnornas löner bör vara lägre för att produktiviteten inom kvinnodominerade branscher inte är hög, jämför Sven Lindqvist med hur mycket cement en cementarbetare producerar nu. Det är 100 gånger mer än år 1890, men

en professor, som t.ex. Bo Södersten handleder fortfarande cirka 30 studenter

precis som 1890. Vad kan man då säga om hans produktivitet? Och borde inte lönen vara därefter, om just produktiviteten är måttstocken. Lindqvist är pedagogisk och exakt. Med ett alldeles särskilt intresse läste jag den långa nyskrivna artikeln om pensions-systemet. Det här är den bästa sammanfattning jag sett av hur dagens pensionssystem förhandlades fram och vad det innebär. Förutom att pensionärerna nu blir prisgivna åt utvecklingen på börsen, har själva pensionsuppgörelsen med de borgerliga partierna öppnat vägen för ett nytt sätt att fatta avgörande beslut helt utanför och oberoende av såväl partiopinion som folkvilja.

Karen Kingston
Rensa i Röran med feng shui
Forum

Så här års, när vårsolen tittar in och obarmhärtigt avslöjar allt, kan man lätt känna sig överväldigad av hur mycket tid det tar att få det rent och snyggt omkring sig. Ting tar tid! Varför då inte en gång för alla rensa ut bland prylarna som fyller våra hem och tar vår tid.

Rensa i Röran är i första hand en liten hjälprede för hur du ska bli av med allt du har, men egentligen inte behöver. Och bort ska det, för så länge det finns kvar tar det av din energi.

Där stannar inte bokens författarinna, för när du är klar med röran i ditt hem tycker hon att du ska ta itu med ditt mentala och känslomässiga skräp. Och efter det väntar en storstädning i själva kroppen.

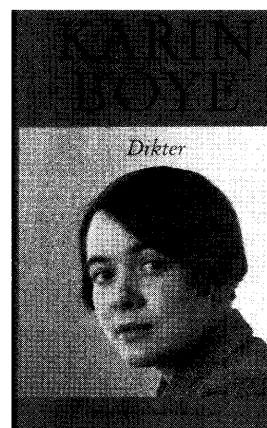
Själv har jag bara hunnit börja rensa ut bland de små sakerna, pappershögarna och prylsamlingarna. Jag tror nämligen på bokens evangelium: skapar du ordning i din yttre värld så ordnar du också i ditt inre. Och när jag så långt kommer jag att vara nöjd.

Karin Boye
Dikter
och
Ett verkligt jordiskt liv
Bonniers

Karin Boye blir aldrig inaktuell eller ointressant. Lagom till hundraårsminnet av hennes födelse gav Bonniers ut hennes samlade dikter, romanerna Kalloccain och Kris och ett urval av hennes brev.

Det som gör hennes brev så intressanta är att de tillsammans utgör en slags levande kulturhistoria. Karin Boye arbetade i redaktionen för en litterär tidskrift, recenserade och kommenterade författarkollegers böcker, reste som Svenska Akademiens stipendiat, eller var inbjuden som författare i olika sammanhang. Hon hade en central position i kulturlivet och hennes korrespondens omnämner eller omfattar en stor del av författarparnassen.

Det är första gången Karin Boyes brev publiceras. Breven, sammanlagt 259 brev, sträcker sig från 1914 till dagen före

hennes död. De är försedda med noter som gör det möjligt att hänga med även för dem som inte känner till alla föremålen för hennes brevskrivande.

Fauziya Kassindja
och Layli Miller Bashir
Vem hör mina tårar
Bra Böcker

Fauziya växer upp i en trygg och kärleksfull familj i en liten by i Västafrika. När pappan plötsligt dör förändras hennes liv helt. Sjutton år gammal tvingas hon fly huvudstupa för att undgå den traditionella könsstympningen. Hon anländer ensam en decemberdag till Tyskland i sin tunna bröllopsklänning utan någon att ta kontakt med. På flygplatsen möter hon en kvinna – "Allahs gåva" enligt Fauziya – som tar hand om henne. Efter en kortare vistelse i Tyskland bestämmer hon sig för att söka asyl

i Amerika. Det kränkande mottagandet i passkontrollen blir en fullständig chock. Fauziya nekas politisk asyl och förs till häktet. I sexton outhärdliga månader hålls hon fängslad och utsätts för en omänsklig, förnedrande behandling som bryter ned henne. Tack vare ett otroligt stöd från främst två kvinnor och deras kamp mot könsstympning frigges till slut Fauziya. Vem hör mina tårar är en gripande verklighetsskildring av starka kvinnors kamp för mänskliga rättigheter och jämlikhet mellan könen.

Marianne Lindström

Hanna Rydh

feminist och Sveriges första kvinnliga arkeolog

av fil dr Hjördis Levin

I slutet av 1800-talet satte Ellen Key igång en hetsig debatt om "myrtenkronan eller lagerkransen". Samtidens dominerande tanke var, att kvinnan måste välja mellan dessa två. Äktenskap och familj ansågs oförenligt med studier och yrkeskarriär.

De tidiga kvinnoasakskvinnorna anammade denna åsikt, men senare och radikala feministerna hävdade, att kvinna såväl som man hade rätt till bådadera. Ellen Key kämpade för individens rätt att välja verksamhet efter anlag och fallenhet, men slog samtidigt fast att kvinnans viktigaste uppgift var moderns och hustruns och att kvinnor inte skulle missbruka sina krafter i tävlan med männen på dessas områden.

Hanna Rydh var praktiskt och teoretiskt en pionjär för både- och linjen. Självklart utnyttjade hon de möjligheter till högre utbildning, som kvinnor hade fått genom emancipationen. Lika självklart bejakade hon kärleken när den kom in i hennes liv. Hanna Rydh gjorde en uppmärksammasad yrkeskarriär som vår första kvinnliga doktor i arkeologi.

Hon gifte sig två gånger och födde tre barn. Dessutom arbetade hon både i Sverige och utomlands för kvinnans frigörelse och framgång på alla områden.

Hanna föddes i Stockholm den 12 februari 1891 och växte upp i en välbeställd medelklassfamilj i

villasamhället Djursholm i Stockholms omnejd. Modern, Mathilda Westlund, var innan hon gifte sig och tog hand om hem, familj och välgörenhet, verksam som utbildad folkskolelärarinna. Fadern, Johan Rydh, var ingenjör och drev ett familjeföretag som senare övertogs av Hannas bror. Enda systemen avled 1920 vid 39 års ålder.

Likt många andra flickor med samma sociala ursprung gick Hanna i Wallinska skolan, en av Stockholms äldsta flickskolor. Där tog hon studenten år 1910 och bevistade därefter föreläsningar vid Karolinska institutet, men övergav läkarplanerna.

År 1915 blev hon filosofie kandidat i litteraturhistoria och fornkunskap vid Stockholms högskola och publicerade samma år De historiska källorna till Strindbergs Mäster Olof.

Inspirerad av forskningen om Strindberg utgav hon två år senare Olaus Petri. En levnadsteckning.

Hanna Rydh som arkeolog

Hannas vetenskapliga debut ägde således rum inom ämnet litteraturhistoria, men snart inledde hon studier i arkeologi vid Uppsala universitet. Under somrarna bedrev hon fältarbete och ledde själv utgrävningar. Redan 1916 påbörjade hon utgrävningar vid Adelsö i olika etapper till 1926. Hon kartlade ett 80-tal fornminnesplatser på Adelsö, bestående av inalles ett 100-tal gravar, men också två fornborgar och några runstenar.

År 1936 framlade hon Förhistoriska undersök-

en lysande vetenskaplig framtid. Någon vecka efter bröllopet höll makarna föredrag på en arkeologikongress i Köpenhamn.

Hanna fortsatte utgrävningarna i Gästrikland, bl.a. av ett gravfält vid Strömsbro 1921. Året därpå blev hon den första som mottog The International Federation of University Women's stora stipendium på 5.000 kronor. Hon hade nyligen fött sitt första barn och blev tillfrågad, om hon trots detta kunde ta emot priset. Hennes svar "my son's birth makes no difference", gav eko över världen.

Stipendiet avsåg studier av grottor i Frankrike

”

Hanna Rydh var en regelrätt skolad forskare, men hon isolerade sig inte inom universitetens eller museernas väggar.

”

ningar på Adelsö, en avhandling, vars resultat anses inta en "en viktig plats i den arkeologiska utforskningen av det gamla svenska väldets centralbygder".

1/ Parallellt med arbetet på Adelsö grävde Hanna i Gästrikland och publicerade uppsatser därom i Gästriklands Fornminnesförenings skrifter. År 1922 utgav hon en framställning av "Gästrikland under stenåldern".

Omständigheterna kring Hanna Rydhs doktors-examen säger en hel del om hennes personlighet. Hon blev försommaren 1919 Sveriges första kvinnliga doktor i arkeologi på sin avhandling om dosformiga spännen från vikingatiden. Detta var ett nog så djärvt företag, som hon uppmanades till av Oscar Montelius. Denne var nestorn inom fornforskningen och dessutom en av tidens mest kända och progressiva manliga feminister, gift med Agda Montelius, Fredrika Bremer Förbundets mångåriga ordförande. Montelius skulle bli jubeldoktor i Uppsala 1919 och ville ha Hanna vid sin sida som promotionskamrat tillsammans med en yngre manlig sådan. Hanna tvekade, insåg fördelarna av att snabbt bli färdig doktor, gick med på förslaget och lyckades.

Under år 1919, och närmast därefter, framstår Hannas liv som något av det ljusaste och hoppfullaste en ung kvinna kan befinna sig i. Inom några veckor sommaren 1919 blev hon först licentiat, sedan doktor och slutligen hustru till den beundrade docenten i arkeologi, hennes f.d. lärare Bror Schnittger. Snabbt, rationellt och elegant hade hon glidit in i det akademiska etablissemang. Paret flyttade till en nybyggd villa i Mörby, fick i rask följd två söner och kunde av allt att döma förutspås

och Spanien. Hanna bosatte sig med make och barn på en plats utanför Paris, där hon fick en tjänst som museiamanuens. Där kunde hon fördjupa sina studier i paleolitisk konst. Döden kastade emellertid redan sin skugga över familjen. Bror Schnittger led av en allvarlig sjukdom som den 1 juni 1924 ändade hans liv. Hannas uppgift blev nu att vid 33 årsålder dra försorg om sig själv och sina barn och att fullfölja makens oavslutade arbeten. Redan 1927 redovisade hon Schnittgers utgrävning 1916-1923 av den västgötska borguinen Årnäs, men att bearbeta hans undersökning på Stora Karlsö vid Gotlands västkust tog betydligt längre tid. Först 1940 var hon färdig med avhandlingen Grottan Stora Förvar på Stora Karlsö.

Hanna gjorde också betydelsefulla insatser inom internationell arkeologi. I ett par uppsatser 1929 och 1931 tog hon upp internationella religionshistoriska problem och jämförde bl.a. Sverige och Kina. Med utgångspunkt från "dödsornament" på lerkärl i gravar fann hon en koppling mellan fruktbarskult och dödsritualer. Dödsornament på föremål i gravar avsåg att ge den döde nytt liv. Hennes största insats inom internationell arkeologi var den utgrävning hon utförde 1952-54 som ledare för en svensk arkeologisk expedition i Rang Mahal i nordvästra Indien nära gränsen till Pakistan. Resultatet publicerades 1959 i avhandlingen Rang Mahal. The Swedish archaeological expedition to India 1952-1954. Vid Rang Mahal påträffades dels lämningar av vanliga boningshus dels av förmodade tempel från 200-600 e.Kr, dels tolv muslimska skelettgravar från 1500-talet. De viktigaste fynden utgjordes av vackert utformad keramik, som Hanna ingående analyserade och beskrev.

Hanna Rydh var en regelrätt skolad forskare, men hon isolerade sig inte inom universitetens eller museernas väggar. Hon såg som sin uppgift att föra ut vetenskapen till vanliga människor. Kunskap om mänsklighetens tidigare liv och gärningar sågs som ett nödvändigt villkor, för att individer och folk skulle förstå sin nutid och vilka uppgifter som väntade var och en av dem.

Redan som sjuttonåring visade Hanna ruinkullar i Visby, när hon tillsammans med kamrater besökte staden. När hon och Bror Schnittger 1922 gav ut den sedermera mycket anlitade utfärdsboken Där

med till en by i närheten av Rang Mahal, med gårdar befolkade av storfamiljer men läsaren får också inblick i den arkeologiska expeditionens arbete. Under senare år var Hanna reseledare för svenskar till olika delar av världen.

Hannas styrka låg i skildringen av kultur- och samhällsliv men hon skrev också personhistoria. Boken om Olaus Petri kom redan 1917 och 1927 gav hon ut Oscar Montelius. En vägrödjare genom årtusenden, en varmhjärtad skildring av den äldre kollegans personlighet och grundläggande vetenskapliga livsverk. Hon publicerade också, främst i tidskriften

” Hon såg som sin uppgift att föra ut vetenskapen till vanliga människor ”

fädrens kummel stå, hade hon i årtal lett utfärder till kulturhistoriskt intressanta platser. Som ledare för Statens historiska museums utfärder 1925-29 var hon pionjär för en allt populärare verksamhet. I linje med Hannas levande folkbildningsintresse gick hennes markanta begåvning för populärvetenskapligt författarskap. Det verkar som om hon inte kunde behandla ett vetenskapligt problem utan att vilja dela det med andra eller göra en forskningsresa till forntiden utan att samtidigt studera nutiden omkring sig. Under årens lopp gav hon ut en rad populärvetenskapliga arbeten exempelvis Grottmänniskornas årtusenden och Kvinnan i Nordens forntid, båda 1926.

Den populärvetenskapliga barnboken Mor berättar om hur det var förr i världen, utgiven 1930, blev så omtyckt, att den följdes av nya delar och flera upplagor. Böckerna skrevs på grundval av Hannas historiska barnprogram i Sveriges radio, men den egentliga tillkomsten skedde tillsammans med de egna barnen i hemmet framför brasan eller i arbetsrummet vid sidan av skioptikonapparaten. I berättelserna blandades skildringar av Nordens forntid, Egyptens faraoner och pyramider, Knossos, Rom, Gårdarrike och Inkafolket med varandra. Även i Hos stenåldersfolket (1933) vände sig Hanna Rydh till barn och ungdom. I två berättelser får läsaren besöka en mellansvensk boplatz och en samtida sydsvensk bymiljö och deltaga i det dagliga livet.

Hur man levde i Faraos land, är en annan populärvetenskaplig skildring utgiven 1933. Från sina resor i Turkiet, Egypten, Israel, Irak, Persien och Etiopien, Indien och Sydamerika gav Hanna ut en rad kombinerade rese- och kulturhistoriska skildringar. I Indisk ökenby (1956) får läsaren följa

Herta, ett flertal kvinnoporträtt från olika länder och epoker.

Socialt och kulturellt engagerad

Från tidig ålder och hela livet igenom var Hanna Rydh socialt och kulturellt engagerad. Som sextonåring möter vi henne som ledare inom SSUH ett helynkterhetsförbund för studerande ungdom. Där var hon sekreterare och ordförande för Centralutskottet. Redan under studietiden visade Hanna intresse för kvinnofrågor. I några kamratbrev från tonåren uttrycker hon sig feministiskt medvetet. Som 17-åring var hon ordförande i Mars, en förening för gymnasistuderande flickor inom SSUH.

Hanna verkar ha varit en frimodig och själv-säker ung dam och ur kamratbrev framkommer att hon umgicks fritt och otvunget med manliga kamrater inom SSUH. I kretsen ingick bl.a. den sedermera välkända läkaren och nykterhetsvännen Josua Tillgren. Som sjuttonåring deltog hon till och med i en 12-mila vandring på Gotland med övernattning i lador tillsammans med en flickkamrat och tre pojkamrater. Hon dristade sig att hos Fredrika Bremer Förbundet, FBF, klaga på att dess propaganda bland studentskor sköttes dåligt. Trots att Hanna bemöttes kyligt av damerna på FBF:byrån engagerade hon sig i kvinnosaksarbetet. Som tjugoföråring (1911) deltog hon som marskalk vid den mycket uppmärksammade Internationella rösträttsalliansens kongress i Stockholm och har berättat om det starka intryck hon tog därav. Tio år senare var hon medlem i FBF och vice ordförande i dess stockholmskrets. När Hanna Rydh trädde ut i vuxenlivet på allvar stod

kvinnorna inför nya förhållanden.

1920 stiftades en ny äktenskapslag, varvid mannens målsmannaskap över hustrun upphörde, 1921 fick kvinnorna rösträtt och 1923 utformades en lag som vidgade kvinnors rätt till statlig tjänst och som trädde i kraft 1925. Rösträtt, myndighet och rätt till arbete var kvinnorörelsens viktigaste krav i nästan femtio år. När dessa mål uppnåts, gällde det att använda de nya rättigheterna och att ta ett samhällsligt ansvar. I detta ingick också kamp mot hindrande yttringar av en förkastad men kvardröjande patriarkal könsideologi. Hanna såg dessa krav, men

land. På själva julafton 1936 överlämnade hon egenhändigt en ny ko till en familj som förlorat sitt enda mjölkdjur. I samarbete med Röda korset ordnade hon undervisning i modern hygien för ödebygdens folk. Hon verkade för obligatorisk slöjdundervisning i skolorna och för små förlösningsshem åt norrländska barnaföderskor.

I sitt sociala arbete lärde Hanna känna länet från norr till söder, från öster till väster, trängde in i ödemarksbornas och nybyggarnas hårda liv, lärde känna bondgårdarnas folk, visste vad som fattades såväl gamla och betryckta som verksamhetslystna

”

På själva julafton 1936 överlämnade hon egenhändigt en ny ko till en familj som förlorat sitt enda mjölkdjur

”

det dröjde åtskilliga år, på grund av personliga omständigheter, innan hon gjorde sina stora insatser för kvinnosaken; som ordförande i Fredrika Bremer Förbundet 1937-1949 och i Internationella kvinnoalliansen 1946-1952.

Landshövdingenska i Jämtland-Härjedalen

Efter att ha varit änka i fem år gifte Hanna om sig med den nästan tjugo år äldre statssekreteraren Mortimer Munck af Rosenschöld; en omvittnat charmerande man, tidigare gift med en av Hannas lärarinnor. Han utnämndes kort tid efter giftermålet till landshövding i Jämtlands- och Härjedalens län. Familjen flyttade till Östersund. Där började Hanna sitt nya liv med att inreda det renoverade residenset och föda sitt tredje barn, dottern Karin år 1931.

De följande sju åren blev en mycket utåtriktad, socialt och kulturellt verksam period. Hanna fick en mängd representativa uppgifter. Både ensam och vid makens sida stod hon i centrum för bygdens och befolkningens intresse. Under dessa år kan Hanna betraktas som prototypen för den moderna kvinnan med förmåga att kombinera rollen som hustru, som moder och som yrkes-kvinna på ett enastående charmant och skickligt sätt. Hon strålade vid makens sida vid eleganta mottagningar, bistod honom i försöken att lösa arbetslöshetsproblemen i länet, ordnade samkväm för syn- och hörselskadade, julutspisning för länets fattiga och återuppväckte intresset för folkdräkten i Jämt-

men arbetslösa ungdomar. Hon blev en av de ledande i Husmödrarnas riksförbund. Vid sidan av allt detta ägnade hon sig åt författarskap och arkeologiskt arbete. Många av hennes populärvetenskapliga arbeten tillkom i Östersund. Genom att materialet om Stora Förvar flyttades upp till läns museet fick Hanna möjlighet att avsluta Schnittgers verk om grottorna på Stora Karlsö.

Fredrika Bremerförbundets och Internationella kvinno- alliansens ordförande

Sista året i Jämtland blev Hanna ordförande i Fredrika Bremer Förbundet, FBF. Åren som "lands-hövdingenska" hade kvalificerat henne för politiskt arbete. Inför makens pensionering bedömdes hon som lämplig efterträdare, men det var inte möjligt då att en kvinna blev landshövding. 1939 flyttade familjen tillbaka till Stockholm. Efter att 1942 ha blivit änka för andra gången engagerade Hanna sig politiskt dels inom FBF dels inom Folkpartiet.

Under Hanna Rydhs tolv år som ordförande växte FBF kraftigt. Hon reste runt och grundade ett fyrtiotal nya kretsar, nära dubbelt så många som fanns när hon tillträdde.

2/Hon bildade och ledde Kommittén för ökad kvinnorepresentation. Denna aktiverade kvinnorna för det politiska livet inför varje valår. Ett annat av Hannas initiativ var de s.k. nämndkvinnomötena, en form av studie- och konferensdagar för kvinnliga ledamöter i kommunala nämnder, anordnade *länsvis* av FBF:s kretsar. På deras program stod informa-

tion om aktuella samhällsfrågor främst inom olika grenar av socialvården.

På grund av Hannas engagemang för ökad utbildning på hemarbetets område med särskild inriktning på lanthemmens behov anhöll FBF hos regeringen om utredning angående ett särskilt department eller centralt ämbetsverk för aktuella hem- och familjevårdande frågor.

Aktionen stöddes av andra kvinnoorganisationer och fungerade även som pådrivande faktor vid tillsättandet av 1941 års befolkningsutredning i vilken Hanna blev ledamot. Såväl arkeologi som

skrivningar kombineras med skildringar av den moderna samhällssituationen med kvinnornas ställning som utgångspunkt.

Riksdagskvinna

Hanna Rydhs politiska karriär inom Folkpartiet blev inte långvarig. Under åren 1943 och 1944 var hon först suppleant, senare ordinarie ledamot av riksdagens andra kammare. Hon aktiverade sig

”

En nykomling, särskilt kvinnlig sådan,
skulle sitta tyst och växa till sig,
innan hon yttrade sig

”

kvinnosak och politiskt engagemang gav Hanna Rydhs liv och verksamhet en internationell prägel.

Vetenskapen riktade på ett självklart sätt hennes blick mot andra länder. Under forsknings- och studieresor studerade hon samhällena ur ett socialt och feministiskt perspektiv och sökte på olika vägar förbättra kvinnors villkor i andra länder. Hon väckte intresset för internationellt samarbete inom FBF:s kretsar, något som bl.a. ledde till de åtta-veckorskurser om "socialsverige" som 1948 började hållas för kvinnor från orientaliska länder. Under resor hade Hanna upprörts över de hårda levnadsvillkor som asiatiska kvinnor levde under. Kurserna i Sverige avsåg att förbereda dessa kvinnor för en samhällsförändring liknande den svenska kvinnor redan upplevt.

På grund av sitt internationella engagemang fick Hanna en rad förtroendeuppdrag. Viktigast var hennes uppdrag 1946-1952 som ordförande i The International Alliance of Women, fortsättningen på den gamla rösträttsalliansen. Hanna utverkade att kvinnoalliansen fick rådgivarstatus inom FN:s ekonomiska och sociala råd och därmed ökade möjligheter att hävda ett kvinnoperspektiv inom dessa områden.

Under sina många resor för kvinnoalliansens räkning knöt Hanna kontakter och praktiserade samma strategi, som när hon bildade kretsar inom F.B.F. Hon tillförde alliansen nitton nya medlemsländer. När hon vid drygt sextio års ålder avgick som ordförande var det för att leda utgrävningarna vid Rang Mahal.

Hannas engagemang i kvinno- och världsfrågor återspeglas i flera av hennes böcker exempelvis Brytningstid i Orienten (1952). Förhistoriska be-

omedelbart och inlämnade femton egna motioner, något som märkbart irriterade riksdagens manliga ledamöter. En nykomling, särskilt kvinnlig sådan, skulle sitta tyst och växa till sig, innan hon yttrade sig. De flesta av Hannas inlägg tog upp och stödde frågor av familjelöne- och arbetspolitisk karaktär sedda ur ett kvinnoperspektiv. Hon motionerade om löneförhöjning inom kvinnors yrkesområden, lika lön för lika arbete, deltid för yrkesarbetande mödrar och dubbelt medborgarskap för svenska kvinnor gifta med utländska män.

Vid 1944 års val fick inte Hanna Rydh någon valbar plats på riksdagslistan. Detta väckte missnöje på sina håll inom partiet. Inför valet 1948 lanserades hon på en särlista av partivänner, ledda av rösträttspionjären Ellen Hagen, men inte heller denna gång kom Hanna in i riksdagen. Om det fanns någon särskilt anledning till att en duktig kvinna fick ett sådant bemötande, inom ett parti som gällde för att vara kvinnosaken särskilt bevågen, har inte utforskats. Därefter begränsades Hannas politiska förtroendeuppdrag till sysslan som nämndeman vid Stockholms Tingsrätt 1948-1960.

Hanna Rydhs personlighet och kvinnosyn

Hanna Rydh har omvitnats som en "utpräglad karaktär, rättrådig, pålitlig, i högsta grad generös och vänfast".

3/ I hennes sista hem, vid Johannes kyrka i Stockholm, fyllt av värdefulla reseminnen från olika

länder och tider, utvecklade hon en osedvanlig gästfrihet. Hon representerade Sverige på ett sätt som få har gjort. Hon var en av sin tids mest omskrivna kvinnor och verkar under hela sitt verkamma liv ha varit högt respekterad. Följaktligen fick hon ta emot en rad hedersbevisningar. En av dem var Illis Qurum av 8:e storleken år 1936. Hon var verksam till sin död den 29 juni 1964.

Det är intressant, men givetvis vanskligt, att spekulera i frågan om Hanna Rydhs stora popularitet i Sverige och utomlands. Från många håll beskrivs hon med epitets som varmhjärtad, gästfri, generös, enkel och naturlig, arbetsam, fantasirik, framsynt, orädd, entusiastisk, tålmodig, koncentrerad och

kan vara, att hon debuterade i en tid när "etablissemangen" var stolt över duktiga kvinnor. Liberal och kulturradikal borgerlighet profilerade sig mot konservativ höger och framhöll gärna kvinnor som motbevisade den antifeministiska tesen om deras olämplighet för akademiska studier och yrken.

Ännu en förklaring kan vara Hannas förmåga att förena sitt yrke med äktenskap och familjeomsorger, något som kom särskilt väl till uttryck under åren i Östersund, när hon på ett frapperande sätt personifierade kvinnlighet och moderlighet samtidigt som hon bearbetade sin avlidne makes arkeologiska forskningsresultat. Hannas kvinnosyn, uttryckt i politik och populärvetenskap, vann genklang hos

Hanna Rydh vid NGO-möte 1948

själsstark. Sådana egenskaper brukar emellertid inte, speciellt inte för en kvinna, räcka för att bli omtyckt utan väcker snarare ofta avundsjuka, rädsla och ogillande. Det måste finnas andra förklaringar.

Var arkeologin som fackmässig miljö särskilt positivt inställd till kvinnliga yrkesutövare? Det har antagits av genusforskningen. Hanna Rydh fick moraliskt stöd och konkret hjälp av två emanciperade män; Oscar Montelius, känd förkämpe för kvinnans rättigheter och Bror Schnittger, make och forskarkollega. Det kan också antagas att det var fördelaktigt att som kvinna gå ut och popularisera ämnet fornhistoria i en tid när mödrar förväntades väcka sina barns fosterlandskärlek. En annan förklaring

alla politiska riktningar och var möjlig för kvinnor i alla klasser att identifiera sig med. Samtidigt som hon krävde lika lön för lika arbete, fler kvinnor i politiken och jämställdhet i yrkeslivet, värnade hon om hemmet och familjen och motionerade i riksdagen om ett särskilt hemdepartement.

Hanna Ryds arkeologiska könsideologi har analyserats i modern genusforskning. Det har sagts att hon och hennes arbete framstår som en paradox. Hon åstadkom mycket för att förbättra kvinnors villkor. Som vår första kvinnliga arkeolog var hon gränsöverskridare och förebild. I sina arkeologiska kvinnopresentationer framförde hon emellertid "en bild vars könsideologiska innehåll snarast bör ha motverkat en kvinnlig emancipation."

4/Även i den politiska verkligheten framhöll Hanna Rydh kvinnans jämlikhet och självständighet samtidigt som hon fastslog att kvinnans uppgift var huvudansvaret för barn och hem. Det nödvändiga villkoret för jämlika maktrelationer - ekonomisk jämställdhet - skulle kvinnan uppnå genom att verka inom männens sfär, så långt det gick att förena med hemmets uppgifter. Hanna var själv ett utmärkt exempel på förmågan att förena ansvar för hem och familj med ett "okvinnligt" yrkesarbete. Hennes strävan gick därför ut på att underlätta för kvinnor att inträda i arbetslivet och samtidigt uppfylla sina speciellt kvinnliga uppgifter; omsorg om hem och familj. Liksom det moderna samhället behövde kvinnans arbete utanför hemmet, behövde också kvinnan en ekonomisk kompensation för de tillgångar hon förfogat över i det gamla in natura samhället. Gång på gång beskrev Hanna i sina föredrag, hur industrialismen hade förändrat kvinnornas uppgifter och att kvinnorna hade både rättighet och plikt att utnyttja sina nya möjligheter att påverka samhällets utveckling.

Hannas synsätt innebar således - i likhet med Ellen Keys - inget ifrågasättande av den traditionella arbetsdelningen mellan könen eller av själva existensen av en hushållssfär. Vid något enstaka tillfälle framhöll Hanna, att pojkar och män skulle hjälpa till med hemsysslorna, men i stort gick hennes lösning ut på hjälp till kvinnan i form av deltidarbete, allmän barnomsorg, maskinell utrustning, kollektiva tvättstugor och hemhjälp åt överanstängda husmödrar. Sådana krav omfattades allmänt inom svensk kvinnorörelse, medan Hannas ihärdiga agitation för obligatorisk hushållsutbildning för enbart flickor, mötte starkt motstånd inom FBF och påskyndade möjligen hennes avgång som ordförande. Helt i linje med den svenska folkhems- och välfärdspolitiken, som den framfördes av Alva Myrdal med flera, innebar Hanna Ryds synsätt en konservering av de traditionella könsrollerna, något som vi alltså har att kämpa med.

1/ Nerman, Birger, "Hanna Rydh. In memoriam." Fornvännen 1965 nr. 38, s 144.

2/ Anrep, Edith, "Fredrika-Bremerförbundets hedersledamot avled den 29 juni 1964". Hertha 1964 Nr 4 s 18.

3/ Nerman, Birger, "Hanna Rydh. In memoriam." Fornvännen 1965 nr. 38, s 148.

4/ Arwill-Nordbladh, Elisabeth, "Paradoxen Hanna Rydh. Arkeologi, emancipation och konstruktion av kvinnlighet." Arkeologiska liv. Om att leva arkeologiskt. Red. Jarl Nordbladh Göteborg 1995 (GOTARC Serie C: Arkeologiska Skrifter No 10) s 97.

Nätverket Kvinnor för ett annat Europa

Välkommen till Göteborg inför EU-
toppmötet fredag 15- söndag 17 juni

Plats: Kvinnofolkhögskolan

Syfte: att träffas och utbyta erfarenheter från våra respektive länder om den aktuella situationen för kvinnor och hur vi arbetar **och** att delta i demonstrationen den 16 juni som arrangeras av Göteborgsaktionen 2001 för ett annat Europa och där föra fram kraven som står i vår plattform. Vi kommer dessutom delta i seminarier och diskutera nätverket i framtiden.

Nätverket Kvinnor för ett annat Europa bildades 1997. Det har sina rötter i de omfattande protester som kom till uttryck inför toppmötet i Amsterdam samma år, protester mot nedmonteringen av välfärden runt om i Europa, mot arbetslöshet och växande sociala klyftor. Besvikelse över dagens utveckling kan leda till passivitet, men också provocera fram motstånd.

Nätverkets tillkomst kan ses i detta perspektiv och är bara ett av många initiativ som vuxit fram ur kvinnors gemensamma ansträngningar att påverka utvecklingen. Första mötet var i Köpenhamn, november 1997, och då antogs följande plattform:

Europa styrs idag av marknaden och den ekonomiska konkurrensens krav, inte av mänskliga behov. Den ekonomiska och monetära unionen förstärker denna process, med växande arbetslöshet, fattigdom och sociala klyftor som följd. Denna politik drabbar kvinnor särskilt hårt. Beslutsfattandet undandrar sig alltmer demokratisk kontroll. Detta är långt ifrån det välmående Europa man har förespeglat oss.

Vi ställer följande krav: Nej till EMU Ekonomisk självständighet för kvinnor Arbete åt alla med tryggade anställningar utveckla välfärdsstaten - stopp för nedskärningar kortare arbetsvecka utan löneförlust kvinnors rätt att bestämma över sin egen kropp och sexualitet Nej till Schengen Sociala och demokratiska rättigheter för invandrarkvinnor Solidaritet mellan kvinnor i Europa och hela världen.

Kvinnopolitiskt Rådslag i Tyskland

Det fjärde Kvinnopolitiska Rådslaget i Duisburg, Tyskland, kunde glädja sig åt en stor tillströmning bara en vecka före jul. 1.800 kvinnor och en hel del män träffades till ett intensivt utbyte av kunskaper och erfarenheter i 24 arbetsgrupper, till en grandios fest på lördag kväll och till en paneldebatt på söndag, för att sedan, kvinnopolitiskt stärkta åka hem till familjen och julen.

Förra året kom 1000 personer. Arrangör var åter den unga tyska kvinnoorganisationen COURAGE.

Rådslaget var välorganiserat. Ett gemenskapsverk där alla deltagare bidrog. Många med mat – varje grupp om sex fick i uppdrag att baka kakor, göra sallader eller annat – andra mera långväga deltagare gav "tidsgåvor", det vill säga de gjorde i ordning scenen, städade toaletterna, diskade, serverade, m m. Förutsättningen var en sammansvetsad och väl motiverad lokal samordningsgrupp.

I och med att alla kände sig medansvariga uppstod en mycket speciell och hjärtlig stämning. De mer än 200 barnen blev också väl omhändertagna. Samtidigt kunde man åter bevisa att en av Rådslagets fyra "pelare", att stå ekonomiskt helt fri, höll. Det blev till och med ett överskott,

som man beslöt dela ut till några av de närvarande utländska organisationerna.

Arbetsgrupperna handlade om allt: Kvinnor i religionen, Internationell solidaritet mot prostitution, Män för Kvinnans befrielse, Lesbiska kvinnor – ut ur gettot, Guatemala – kvinnor hjälper sig själva och Nya perspektiv för kvinnans befrielse. Till den sistnämnda workshop kom 300 deltagare! Alla enormt debattglada. För nya intresserade

hade man lokal och tid att träffas, unga kunde rappa eller dansa breakdance, barnen kunde måla eller slöjda och komponera sånger. En av sångerna framfördes vid festen på kvällen. Vi utländska gäster från ett 30-tal länder hade en träff, där vi bland annat valde representanter till nästa dags paneldebatt. Jag valdes att företräda Europa. Man hade inte glömt att jag, vid förra årets rådslag, berättat om Kvinnomarschen. Och att man då beslöt att gå med och stödja

denna kunde jag tala om hur det blivit för vår del, i Bryssel, i Washington och i New York.

Detta känns bra, att det vid dessa möten uppstår meningsfulla utbyten av erfarenheter, att vi verkligen kan lära av varandra. Vi måste också inse de stora olikheter som faktiskt ännu finns och glädjas åt likheterna. Att det sedan finns ett litet parti som heter MLDP och som anser sig ha patent på kvinnofrigörelsen och ville spela en stor roll i rådslaget, får man kanske ta

med en nypa salt. Retoriken och de ofta återkommande orden kamp, kampglad, revolutionär, osv är jag trött på. Samtidigt behövs ju glöden.

– Allt är möjligt, om man företar sig något stort, sa Nina Pelozo från Argentina Hon organiserar de arbetslösa och

pensionärerna där. Courage betyder mod, skrev jag förra året. Jag tycker fortfarande mycket om det namnet som låter så uppfordrande och som alldeles tydligt klarar av att mobilisera många unga tyska kvinnor idag. Om två år är det ett nytt Rådslag. Vi ser fram mot det med nyfikenhet och glädje.

Text&Foto
Erni Friholt

Världskvinnomarschen fortsätter

I Paris hölls nyligen ett samordningsmöte. Där konstaterade vi att vi nu har en ram för att organisera kvinnor globalt. Det finns inget annat globalt kvinnonätverk på gräsrotsnivå som är så starkt organiserat. Det är det viktigaste som hänt det senaste decenniet.

Marschen åstadkom en global uppslutning kring våra gemensamma krav.

Vi har etablerat ett starkt "ordförandeskap" genom plattformen och den typ av initiativ vi tagit. Det finns också en stark medvetenhet om att vi inte kan delegera vårt arbete – det kommer an på oss att förändra världen!

Svårt nå ut i media

Vi var ett fyrtiotal från elva europeiska länder. Under den viktiga utvärderingsgenomgången berättade vi om svårigheter och glädjemen vi stött på under det gångna året. Så gott som alla hade haft svårt att nå ut i media, utom Belgien som kunde ståta med 600 artiklar, radio- och TV-program före själva kulmen i Bryssel den 16 oktober.

Antalet deltagare på den fantastiska demonstrationen där är nu fastställt till 35 000. Vår

gemensamt stickade halsduk blev fem kilometer lång!

En besvikelse, men samtidigt en bra erfarenhet blev de väl förberedda regionala marscherna. För de som deltog blev det en stor upplevelse. "Gör om det! Gräsrotter måste möta gräsrotter, också öga mot öga. Det räcker inte med e-mail. *We have to go local...*, som det uttrycktes.

Deltagarna från Frankrike kunde berätta om en stor demonstration för kvinnors rättigheter med 8000 deltagare, i Italien kom 5000 till en liknande manifestation, och i lilla Schweiz deltog 8000 i en kvinnodemonstration i Genève.

I Frankrike var det största problemet att nå kvinnor bortom organisationerna. De spanska representanterna uttryckte stor tillfredsställelse över att de lyckats påvisa att våldet mot kvinnor inte är en privat angelägenhet, utan en samhällsproblem. Och detta i ett samhälle som fortfarande är mycket patriarkalt.

Flera representanter klagade över svårigheter med samordningen i sina länder. Vi är överallt och ingenstans, sa kvinnan från Holland. Och vi drunknar i mainstreaming, sa Vibeke från Danmark. I Spanien har viss dialog med myndigheter inletts. Och på Cypren förenades öns kvinnor i olika aktiviteter som seminarier och teater.

Representanterna från

Luxemburg klagade över dålig press, men gav sig själv delvis skulden: Vi spretade åt olika håll, klarade inte att fokusera på en eller två frågor... (som Attac?)

Från Sverige tog jag bland annat upp trögheten med namninsamlingen till FN. Däri instämde de flesta andra. Bara Portugal hade lyckats bra med 35 000 insamlade namn och Belgien med 30 000. Och så inbjöd jag alla att komma till Göteborg i juni och vara med på möten med Kvinnor för ett annat Europa.

Det var ett stort misslyckande att vi inte fick med kvinnorna från Östeuropa. Penningproblem, visaproblem angavs som orsaker. Vi verkliga anstränga oss att nå våra systrar i Öst.

Hur går vi vidare?

Marschen är ett nätverk, baserat på aktioner och på samarbete med andra grupper. Men det räcker inte att organisera demonstrationer. Vi måste komma med lösningar på problem och med förslag till politiska förändringar.

Vi eftersträvar ett minimum av centralisering. Det ska finnas en kollektiv känsla av ansvar i varje land, där tre till fem kvinnor från varje land träffas två gånger per år med rotation i olika länder.

Nästa möte kommer att hållas i Barcelona, Spanien den 13:e – 14:e oktober Nästnasta

möte har Tyskland lovat ta hand om, mötesplats förmodligen Berlin. I praktiken betyder det att landet som arrangerar mötet är ansvarigt för för- och efterarbete ett halvt år i taget.

Vi måste vara realistiska och fråga oss vad som är möjligt att uppnå och vad som inte är det. Ansvarsfördelning för olika teman/ämnen föreslogs och en Ekonomigrupp som söker pengar hos EU och speciella fonder.

Till den internationella kommittén valdes åtta representanter från: Belgien, Frankrike, Italien, Spanien, Cypern, Schweiz, Danmark och ett östeuropeiskt land. De träffas i slutet av januari i Porto Alegre, Brasilien, i samband med World Social Forum-mötet där.

Arbetsgrupperna på mötet behandlade följande: Våld mot kvinnor i länder i konflikt eller krig, Lika rättigheter för immigranter, Sociala rättigheter och globalisering, Våld mot kvinnor, prostitution, trafficking, Abort-frågor

Delegation till Palestina

På förslag från arbetsgrupperna beslöt mötet att sända en kvinnodelegation som vittnen till Palestina och Israel. Man beslutade också att skriva ett brev till kvinnoministrarna i EU och be dem göra likaledes, alltså bli vittnen till hur kvinnorna lever där idag och agera därefter.

Mötet beslutade dessutom att skriva en analys om kvinnor i krig att uppmärksamma den

Antimilitaristiska dagen den 24 maj med demonstrationer. Likaledes beslutade man att uppmärksamma dagen mot rasism den 21 mars med demonstrationer och att kräva att våldtäkt ska berättiga till asyl.

Till slut beslöt mötet att driva en kampanj mot prostitution och kvinnohandel och att det europeiska nätverket inom två år försöker organisera ett nytt gräsrotstoppmöte.

Arbetsgrupperna ansvarar för att dessa beslut genomförs och arrangörsländet koordinerar. Nya initiativ kan hela tiden föreslås och föreläggas marschnätverket. Nu är det bara att sätta igång, men några måste dra lasset. Vem anmäler sig?

Erni Friholt

8 mars

Nationella Genusforskningssekreteriatet dominerar även i år åttondemarsfirandet. Och även i år blir det föredrag, debatt och fest på Pusterviksteatern vid Järntorget i Göteborg. Mellan 15 och 17.30 samtalas och debatteras det om den unga eminsmen och dagens frågor under den samlande rubriken Fittstim, Bimbos och Webgrris. Och på kvällen finns det lite festligare inslag i Pusterviksbaren.

I Linköping håller Forum för kvinnliga forskare ett seminarium 6-7 mars. Gråt inte forskare är rubriken och till seminariet är alla intresserade välkomna. Bland föredragshållarna finns Drude Dahlerup, Christina Florin och Inga-Lisa Sangregorio.

Mer information går att få via nationella genusforskningssekreteriatet: www.genus.gu.se

Zaida 70 år

Zaida fyllde 70 år i januari och hade stort kalas. Hon är ju sedan länge SKV:s stöttepelare i Göteborg och arbetar dagligen på kontor-et där. Hon syns och hörs var hon än är, alltid med samma glada och positiva sätt. Självt minns jag tydligt första gången vi träffades. Det var en sommarvecka 1976 på Åsa folkhögskola på en kvinnokurs. Hon satt i en stol, svängde med armarna och sjöng "Känner ni Kata Dahlström, tjingelinge-linsan".

Det var då det – men hur är det i dag, frågar jag jubilaren, Zaida:

– Jo, tack bara bra! Kampen går vidare. Det behövs! Idag är kvinnorna itutade att vi har ett jämställt samhälle. Men det har vi inte alls! Titta bara på de orättvisa lönerna, där karlarna tjäna mycket mer! Nej, det är med jämställdhetsarbetet som med hus-hållsarbetet. Släpper man efter det minsta så gror det igen!!

Var det därför du började i SKV? För att du såg orättvisorna mellan män och kvinnor?

– Nej, det var det inte. Jag var inte speciellt medveten på den tiden. Jag var hemmafru då, 1962, när jag gick med i SKV. Jag hade fem barn. Min man, Allan, var engagerad i idrotten och var borta rätt mycket, så min moster Lilian tyckte att jag skulle gå med i SKV för att också komma ut lite.

Det var så det började. Min mamma var också med i SKV, man hade ju hört diskussionerna hemma, så jag kan ju säga att "jag fick det med modersmjölken". Ja, så småningom blev jag sekreterare och sedan ordförande och åren rullade på. Vi var många medlemmar i Göteborg på den tiden och hade föreningar i de olika stadsdelarna. Ganska många av oss var hemmafruar, som det hette, fastän många hade olika påhugg här och där med städning och diskning och så'n't. Självt började jag arbeta som sjukvårdsbiträde i slutet av 60-talet. s

Vad tyckte Allan om ditt engagemang i SKV?

– Ja, han hade ingenting emot det. En gång var han också med på ett kvinnoläger! Vi höll till på en ö i Dalarna, och jag tänkte att det kan väl vara bra att ha en karl med som kan ro oss över. Så han fick hjälpa till med lite olika saker, som behövde göras, och det gick bra!

Ditt bästa minne hittills i SKV?

– Det är omöjligt att svara på. Det har varit så många roliga saker som hänt genom årens lopp. Många resor och demonstrationer! Jag minns fredsresan till Murmansk, eller nu senast Världskvinnomarschen i Bryssel, det är så mycket så det går inte att välja ut något speciellt. SKV har genom alla årtionden kämpat för fred och jämställdhet, och jag hoppas innerligt att de yngre för den kampen vidare.

På festen kom flera av våra gamla medlemmar som varit med i SKV mer än 50 år.

Det var Kirsten, syst-rarna Eivor, Astrid och Margot, Iris, Greta och Elly.

Så var det dom som var minst tjugo år yngre som Erni Pia, Evy, Elsmarie, Inger och Anna.

Barbro Fridén kom med dragspelet och vi sjöng gamla kvinnosånger. Det är märkligt att vi kan minnas texterna, men tillsammans blev det riktigt bra.

Det var roligt och jag är glad att det finns återväxt inom förbundet.

Teckning Helga Henschen

Eva Palmaer

Freden får inga löpsedlar

- men arbetet för att mobilisera fredskrafterna pågår oavbrutet

Under dessa rubriker skrev Eva Palmaer en lång artikel i Vi Mänikor nummer 2-78

Det har på intet sätt förbättrats. Vad stillsamma fredsvänner gör ger inga rubriker eller artiklar i tidningen. Det märkte vi när vi var i Bryssel där 35 000 kvinnor och män demonstrerade mot våld och fattigdom.

Inte ett ord i de stora tidningarna, inte en bild från denna vackra och glada demonstration. Vi slog inte sönder några fönster eller kastade några stenar. Men vi fick inte heller gå på de gator vi hade önskat utan blev hänvisade till tysta kontorgator, där ingen människa vistades på en lördag.

Vi ropade våra slagord och sjöng våra sånger för varandra.

Capire mosamamam capire, elham mosamamel - ham, vilket på svenska betyder. Vi vill förstå, vi vill inspirera - vill förändra, vi vill ha makt.

Och Barbro Fridéns nyskapade sång.
Till dig - min syster. Med de vackra orden:

Alla, alla alla systrar i världen,
färden är lång, resan är oändlig,
kom låt oss följas åt,
tänka på den kraft vi kan ge varann,
sorgen är min, glädjen är din,
när vi alla delar den.

Zaida

Gesunda

Vår egen pärla i hjärtat av Dalarna, SKV-stugan är lika attraktiv vinter som sommar. Den ligger på höjden av Gesundaberget, med ett härligt fritidsområde runt om. Vintertid kan man utnyttja skidbackarna och elljusspårerna. På hösten frodas bärmarkerna. För sommarens bad ligger Siljan på cykelavstånd. Sollerön är en sevärhet, likaså Mora med Zorngården. Där finns också fäbodarbåde brukade och omgjorda till mysiga, naturskönt belägna caféer och utsiktsplatser.

Stugan är utrustad med fyra fasta bäddar i två rum. Två extrabäddar finns, som kan placeras i storstugan. Dessutom finns en Lillstuga med två bäddar. Lättskött kök med kyl och frys. Dusch och toalett, kallt och varmt vatten. Det enda du behöver ta med är sänglinne och handdukar. Hyran per vecka är 1250 kronor för SKV-medlemmar. 1500 kronor för övriga. Ring SKV:s expedition, tel. 031- 14 40 28.

SKV-Stockholm har möten i Solidaritetsrörelsens Hus Tegelviksgatan 40. Under vårterminen gäller temat **Barnen**.

20 februari : Marilyn Barden om Miljöarbete med barn i S:t Petersburg.

3 april : Dom utsatta barnen.

29 maj : Lisbet Schultz Hur har det gått för kvinnor och barn i f.d. DDR.

Mellan dessa möten har vi trivselkvällar och utflykter. Vi börjar alla möten kl 18.00. The och kaffe serveras.

Ta gärna några vänner med och kom.

SKV-Göteborg har medlemsmöten 2:a onsdagen i månaden kl. 19.00, till och med maj. Förbundsstyrelsen har möte i Göteborg 21-22/4.

Insamlingen till Honduras fortsätter

Lund avdelningen har nu tagit hand om den och ser till att vi blir informerade i framtiden. P.g. till kvinnohuset i Honduras är 912992-5.

Margareta Nord och Margareta Siwert har varit där och kommer med bilder och text till nästa nummer. Umeå avdelningen fortsätter att samla in pengar till Ghana. Det gäller kvinnokooperativ på länbygden p.g. till detta är 4853429 – 1 hälsar Yvonne Lindblom. Alla som skickat in pengar får ett hjärtligt tack.

Pengar har kommit från följande personer:

Bengt Andrén
Rolf Andrén
Gun Höjlund
SKV Karlstad
Frideborg Lötberg, SKV- Stockhol
Elice Mellgren
Jean Mouton
Agneta Stenström
Ingrid Westin
Gun-Britt Wallström
Hillevi Österberg

Till världskvinnomarschen: Vänsterpartiet i Backa

Till Gunhild Johanssons minne:

Lilian Andersson
Aase Bang
Lilian Dahlberg
Eva Eriksson
Fredsam
Zaida Hagman
Brita Lorentzon
Kirsten Persson
Siv Wass

Till Suomi Liljegrens minne: Ann-Mari Heyman

SVENSKA KVINNORS VÄNSTERFÖRBUND

Tegelviksgatan 40
116 41 Stockholm
tisdag och torsdag 13-15
tel. 08-640 92 05 Linnégatan 21 B

Linnég 21 B
413 04 Göteborg
måndag-fredag 13-15
tel. 031-14 40 28

50 50 95-0

Insamlingskonto 5 13 23 - 4

E-post: info@svenskakvinnor.nu

Hemsida: www.svenskakvinnor.nu

SKV är partipolitiskt obundet och verkar för ett demokratiskt samhälle med en ekonomi som inte bygger på profit utan på människors behov, ett samhälle fritt från alla former av förtryck.

Förbundet målsättning är att verka för jämställdhet mellan kvinnor och män och för ett rättvist samhälle där alla har ett meningsfullt arbete, att verka för ett samhälle där alla barn är trygga och har lika värde, oavsett föräldrarnas ekonomiska situation, etniska tillhörighet eller nationalitet, att verka för fred, allt framtidsarbets grundval, att verka för skydd av vår egen och framtida generationers livsmiljö, för ett resursbevarande samhälle, att verka för solidaritet mellan folken, särskilt solidaritet med kvinnor, som i regel är hårdast drabbade av förtryck och exploatering, att bekämpa all kommersiell exploatering av såväl vuxna som barn.

SKV har i korthet följande historia:

År 1914 bildades Föreningen Frisinnade Kvinnor under parollen "Mot krigspsykos, för demokrati och kvinnans likställighet". År 1932 utvidgades förbundet så att samarbete blev möjligt med alla kvinnor som önskade en samhällsutveckling i vänsterriktning. Då fick förbundet sitt nuvarande namn.

År 1946 anslöt sig Svenska Kvinnors Vänsterförbund till Kvinnornas Demokratiska Världsförbund (Women's International Democratic Federation). KDV har konsultativ status hos FN:s ekonomiska och sociala råd samt hos Unesco. Denna status innebär rätt att yttra sig vid sammanträden och framlägga egna förslag. Välkommen som medlem i SKV!

Ja, jag vill bli medlem i SKV

☐ Medlemsavgift 150 kr/år

Ja, jag vill gärna prenumerera på Vi Män

☐ Prenumeration 4 nr 150 kr/år

☐ Gåvoprenumeration 100 kr/år

☐ Stödprenumeration 200 kr/år

Namn:

Adress:

Postadress:

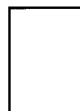
Telefon:

E-postadress:

SKV

Linnégatan 21 B

413 04 Göteborg

POSTTIDNING

BEGRÄNSAD
EFERSÄNDNING

vid definitiv
eftersändning återsänds
försändelsen med nya
adressen på baksidan
(ej adressidan)

Nästa nummer handlar om

GALNA KOR och UTBRÄNDA VUXNA

utkommer i juni

Här hittar du Vi Mänskor:

Göteborg: Alternativ Handel, Aniara, Frölunda Kulturhus,

Pressbutiken, Syndikalistiskt Forum. Gävle: Alternativboden Lyktan.

Jönköping: Bokcaféet. Kalmar: Bokcafé Arbetarkultur. Karlstad: Bokcaféet, Gjuteriet.

Stockholm: Gamla Stans Bokhandel och Galleri, Handel o Vandel, Handla för Afrika.

Uppsala: Röda Rummet, Uppsala Bokcafé, Wahlbergs Tidningar och Tobak AB.